

Prokuratuurile kriminaalasjade tagastamise põhjuste analüüs

Kadri Väling
Lauri Jõgi

Riigiprokuratuur

2017

Sisukord

1.	Sissejuhatus	2
2.	Põhja Ringkonnaprokuratuur	3
2.1	Üldandmed	3
2.2	Tagastamise põhjused	3
2.3	Tagastamised menetlusliigiti	5
3.	Lõuna Ringkonnaprokuratuur	9
3.1	Üldandmed	9
3.2	Tagastamise põhjused	9
3.3	Tagastamised menetlusliigiti	11
4.	Viru Ringkonnaprokuratuur.....	14
4.1	Üldandmed	14
4.2	Tagastamise põhjused	14
4.3	Tagastamised menetlusliigiti	17
5.	Lääne Ringkonnaprokuratuur.....	23
5.1	Üldandmed	23
5.2	Tagastamise põhjused	23
5.3	Tagastamised menetlusliigiti	24
6.	Riigiprokuratuur	26
7.	Kokkuvõte.....	27
LISAD.....		28
1.	Harju Maakohtust tagastatud kriminaalasjad	28
2.	Tartu Maakohtust tagastatud kriminaalasjad.	32
3.	Viru Maakohtust tagastatud kriminaalasjad	34
4.	Pärnu Maakohtust tagastatud kriminaalasjad	37

1. Sissejuhatus

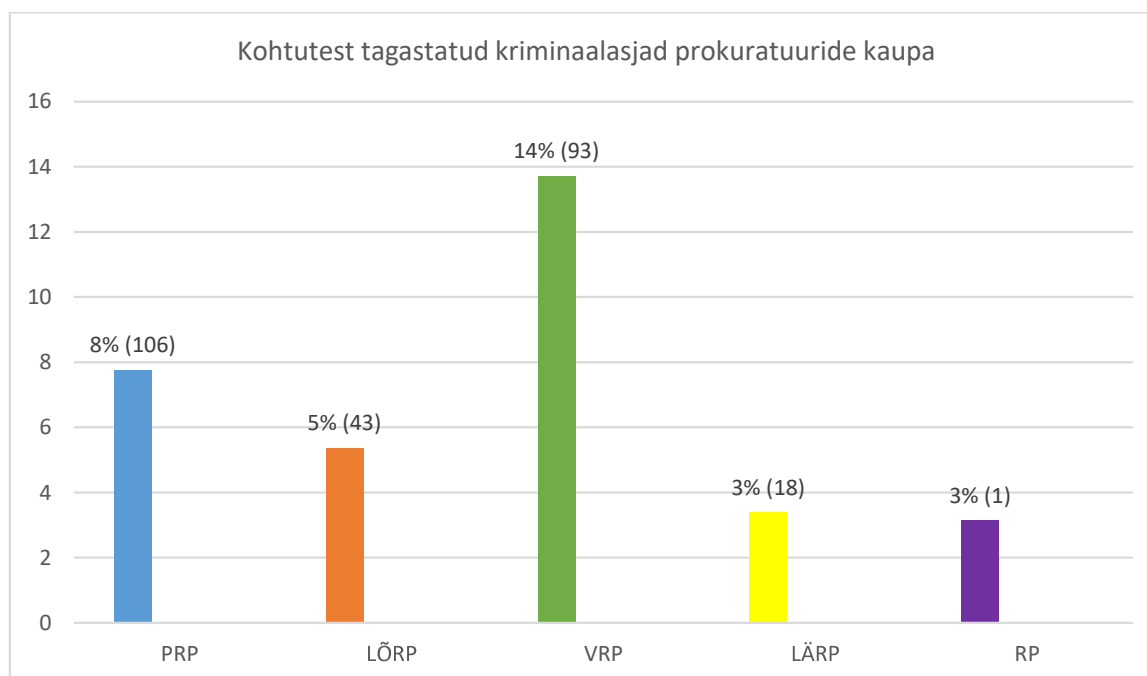
Ajavahemikul 01.01.-01.07.2017 (6 kuu jooksul) on Eesti Vabariigi prokuratuur kokku saatnud kohtusse 3437 kriminaalasja. Kohtumenetluse erinevaid liike arvestades saadeti kohtusse kokkuleppemenetluses 1805, kiirmenetluses 717, üldmenetluses 434, lühimenetluses 388, käskmenetluses 52, prokuratuuri taotlusega menetlus lõpetada (KrMS § 202, 203, 203¹) 24 ja psühhiaatrilise sundravi menetluses 17 asja.

3437 kriminaalasjast saatis Põhja Ringkonnaprokuratuur kohtusse 1369, Lõuna Ringkonnaprokuratuur 823, Viru Ringkonnaprokuratuur 679, Lääne Ringkonnaprokuratuur 534 ja Riigiprokuratuur 32 asja.

Eesti Vabariigi kohtusüsteemist on sellel ajavahemikul prokuratuurile tagastatud kriminaalasja materjale **kokku 262 korral**. Neist saatis **Harju Maakohus** tagasi kriminaalasju **107** (neist 1 Lõuna RP saadetud kriminaalasi), **Tartu Maakohus 43** (Tartu kohtumaja 25, Valga kohtumaja 1, Viljandi kohtumaja 3, Võru kohtumaja 9 ja Jõgeva kohtumaja 5), **Viru Maakohus 94** (neist 1 Riigiprokuratuuri saadetud kriminaalasi) (Narva kohtumaja 59, Jõhvi kohtumaja 31 ja Rakvere kohtumaja 4) ja **Pärnu Maakohus 18** (Pärnu kohtumaja 11, Rapla kohtumaja 4, Paide kohtumaja 1 ja Kuressaare kohtumaja 2) korral.

2017 I poolaastal kohtusüsteemist tagastatud 262 kriminaalasjast oli samal ajavahemikul kohtusse saadetud 13 asja vähemalt teist korda. Selliseid asju oli Viru Maakohtusse saadetud 6 korral, Harju Maakohtusse 5 korral, Tartu ja Pärnu Maakohtusse 1 korral.

Seega on kõige suurem asjade tagastamise protsent Viru Ringkonnaprokuratuuril, kelle 679 kohtusse saadetud asjaga võrreldes tagastati 93 kriminaalasja ehk 14 %. Sellele järgneb Põhja Ringkonnaprokuratuur, kelle 1369 kohtusse saadetud kriminaalasjaga võrreldes tagastas kohus 106 asja ehk 8%. Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ja Lääne Ringkonnaprokuratuuri vastavad näitajad on 5% ja 3%. Riigiprokuratuur saatis I poolaastal kohtusse 32 asja ja kohtust tagastati üks kriminaalasi (3%).

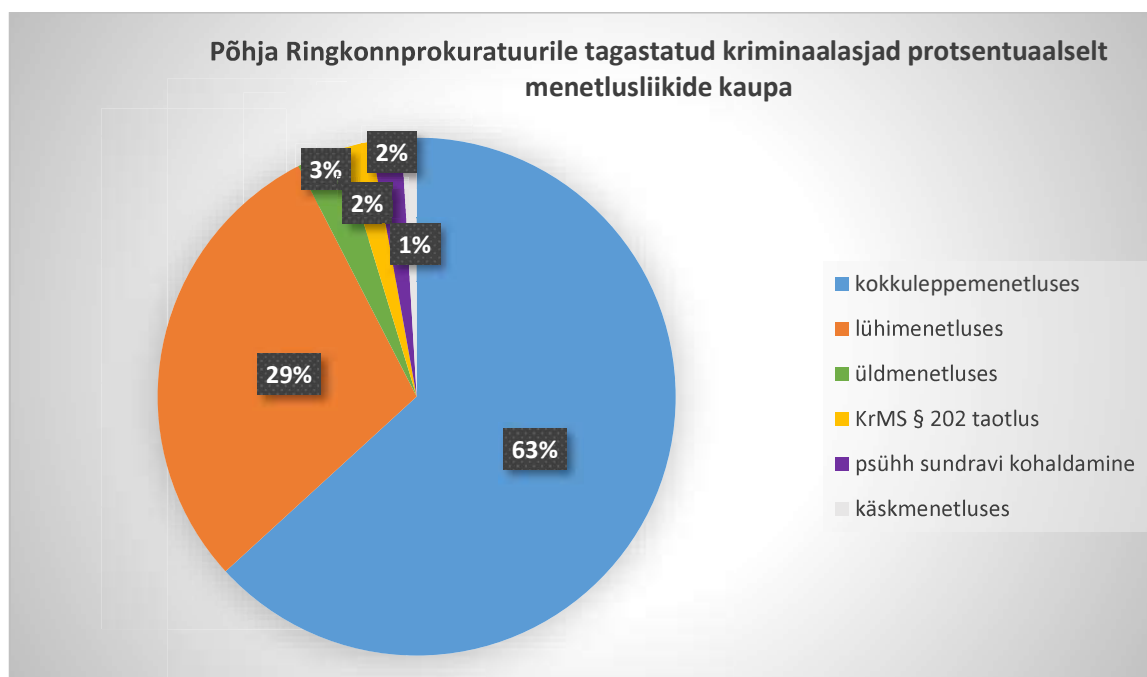
2017 I poolaastal tagastati **vähemalt 5 kriminaalasja seaduse ebaõige kohaldamise või karistuse sobimatus** tõttu kokku 8 prokurörile. Nende hulgas oli 3 Põhja Ringkonnaprokuratuuri (vt Lisa 1) ja 5 Viru Ringkonnaprokuratuuri prokuröri (vt Lisa 3).

2. Põhja Ringkonnaprokuratuur

2.1 Üldandmed

Ajavahemikul 01.01.-01.07.2017 saatis Põhja Ringkonnaprokuratuur kohtusse 1369 kriminaalasja ja samal ajal tagastas 106 asja. Kohtusse oli saadetud kokkuleppemenetluses 556, kiirmenetluses 356, lühimenetluses 261, üldmenetluses 168, käskmenetluses 14, prokuratuuri taotlusega menetlus lõpetada (KrMS § 202, 203, 203¹) 8 ja psühhiaatrilise sundravi menetluses 6 kriminaalasja.

Põhja Ringkonnaprokuratuuri tagasi saadetud 106 kriminaalasjast oli 67 lahendatud kokkuleppemenetluses, 31 lühimenetluses, 3 üldmenetluses, 2 psühhiaatrilise sundravi otsustamise menetluses, 2 KrMS § 202 alusel menetluse lõpetamise taotlust ja 1 käskmenetluses.

106 kriminaalasjast oli tagastamise põhjuseks:

1. prokuröri või süüdistatava/kaitsja loobumine kokkuleppe- või lühimenetlusest 27 korral;
2. kohtu mittenõustumine karistusega: liiga leebe 20-l korral, liiga range 1 korral;
3. kohtu poolt välja toodud vead kriminaalasja materjalides, süüdistusaktis või lõpplahendi ettepanekus 58 korral.

2.2 Tagastamise põhjused

Prokuröri loobumise põhjuseks on olnud 6 juhul süüdistatava suhtes uue kriminaalmenetluse läbiviimine ja ühises kriminaalasjas asja arutamise vajadus, 2 juhul on prokurör loobunud, sest isik pole olnud kättesaadav või pole ilmunud kohtusse, 1 juhul kohtumääruses põhjendus puudub. Süüdistatava loobumise osas on kohtumääruses märke kohtuistungil loobumise deklaratsiooni esitamise kohta (muid selgitusi ei kajastata). 2 juhul on kohus tõlgendanud kohtuistungi toimumise ajast teadliku süüdistatava poolset kohtusse mitteilmumist loobumisena lihtmenetlusest.

Harju Maakohus tagastas prokuratuurile kriminaalasja (1-17-3470) põhjusel, et prokuröri kokkuleppemenetluses taotletud karistus on liiga range. Kohtuniku (V. Brett) nägemuse kohaselt pidanuks antud asjas rakendama KrMS § 202 või lepitusmenetluse sätteid: *KaS § 121 lg 2 p 2 järgi kvalifitseeritud süüdistuse kohaselt kasutas süüdistatav oma elukaaslase suhtes füüsilist vägivalda,*

lülles viimast ühe korra panniga vastu pead ja põhjustades kannatanule valu ja lahtise peahaava. Prokurör taotles kokkuleppemenetluses süüdistatava karistamist 9-kuulise vangistusega (millest oli maha arvestatud eelvangistuses viibitud aeg), mida kohaldada KarS § 73 lg 1, 3 alusel tingimisi 1 aasta ja 6-kuulise katseajaga. Kohus leidis, et süüdistatava kohene kannatanule abi otsimine, kiirabile ja politseile oma süü tunnistamine ning kahetsuse väljendamine, varasema kehtiva karistatuse puudumine, esmakordsena käsitletav vägivallaakt elukaaslaste vahel ja üldse süüdistatava esmakordne vägivallaakt, mis oli ajendatud kannatanuga ühiselt tarvitatud alkoholist, samas kannatanu keeldumine ütluste andmisest ja tema soov kokkuleppemenetluse kohaldamisel süüdistatavale leebe karistuse kohaldamist, viitab kohtu arvates kogumis, et süüdistatava süü pole suur. Kuivõrd tegemist oli kahe isiku kodus toimunud sündmusega, siis ei saanud kohtu hinnangul rääkida ka avalikust huvist. Kohus lisas, et põhjendatud on Eesti Vabariigis perevägivallajuhtumite prioriteetsus, kuid antud kaasuse asjaolud viitasid süsteemse vägivalla asemel juhuslikku laadi vägivallateole. Seega leidis kohus, et põhjendatud ei olnud isiku kriminaalkorras karistamine.

Prokurör ei nõustunud kohtu käsitlusega ja saatis asja uuesti kohtusse, seekord lühimenetluses. Harju Maakohus tunnistas 23.05.2017 (1-17-4545) isiku lühimenetluse raames süüdi KarS § 121 lg 2 p 2 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemise eest, määrates lõplikuks karistuseks 1 kuu 28 päeva vangistust tingimisi 1-aastase katseajaga.

20 juhul on tagastatud kohtu poolt kriminaalasjad põhikaristuse leebuse või selle tingimisi kohaldamise või kohaldatud karistusele liiga lühikese või kontrollnõueteta katseaja määramise, lisakaristuse puudumise või leebuse tõttu. Mõistetava karistusega mittenõustumist puudutavates kriminaalasjades on süüdistuse kvalifikatsiooniks olnud kas ühe või mitme episoodilises asjas muude kvalifikatsioonide kõrval kokku 10 juhul KarS § 424 (mootorsõiduki joobeseisundi juhtimine). Samas on esindatud olnud ka KarS §-d 117 lg 1 (surma põhjustamine ettevaatamatusest); 184 lg 2 p 1, 2 (korduv/grupis narkootilise aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine); 199 lg 2 p 4, 9 (korduv/süsteemaatiline vargus); 212 lg 1 (kindlustuskelmus); 213 lg 1 (arvutikelmus); 263 lg 1 p 1, 2 (avaliku korra raske rikkumine kas vägivallaga või relvana kasutatava esemega); 320 lg 2 (vale ütlus, kui sellega on kaasnenud tõendi kunstlik loomine); 346 (dokumendi, pitsati hävitamine, rikkumine, vargus jne); 349 (tähtsa isikliku dokumendi kuritarvitamine); 389¹ lg 1 (maksekohustuse varjamine ja tagastusnõude alusetu suurendamine); 423¹ (sõiduki süsteemaatiline juhtimine juhtimisõigusega isiku poolt).

2017 I poolaastal Harju Maakohust taotletava karistusega mittenõustumise tõttu tagastatud 21-st kriminaalasjast oli 12.09.2017 seisuga kohtuotsus tehtud kokku 16 asjas. Neis oli varasemat karistuseettepanekut üldiselt korrigeeritud rangemaks. Sellist tegevust tuli pidada vajalikuks nt kriminaalasjas nr 1-17-4106. Prokurör oli sõlminud süüdistatavaga kokkuleppe tema KarS § 199 lg 2 p 9 järgi süüditunnistamises ja rahalise karistuse 90 päevamäära ulatuses, s.o 900 eurot, määramises. Kohtuistungil leidsid kõik osapooled, et jäävad sõlmitud kokkuleppe juurde. Samas selgitas süüdistatav aga kohtule, et pani varguse toime võlgade kustutamise eesmärgil ja märkis, et ta on küll töökohta N OÜ-sse registreeritud kui töötaja, kuid seda üksnes ravikindlustuse saamise eesmärgil. Palka talle ametlikult sealt ei maksta. Prokurör mõõnis kohtuistungil, et süüdistatavale töötasu maksmise fakti ei olnud kohtueelsel menetlusel kontrollitud. Nende asjaolude valguses leidis kohus, et kokkuleppe tuleb tagastada ebaõige karistusliigi tõttu. Kohtus ilmnenud asjaolude tõttu puudus kohtunikul kindlus, et isik oleks võimeline rahalist karistust kandma ja seeläbi oleks saavutatavad ka karistuse eesmärgid. Järgnevalt loetles kohus põhjused, miks ta ei saanud nõustuda prokuröri karistuseettepanekuga. Kohtuistungil selgus, et süüdistatav tegelikkuses töötasu ei saa, enda sõnul oli ta kokkuleppes töökohaks märgitud ettevõttesse tööle vormistatud üksnes ravikindlustuse saamiseks; samuti avaldas süüdistatav, et tal on võlad, kuid sissetulekut tal ei ole ja seepärast pani toime varguse; 2015 (s.o kuriteosündmuse ajal) oli süüdistatava sissetulek vähene, mis võimaldas järeldada, et isikul ei olnud pikemaajaliselt sissetulekuid; kokkuleppes märgitud karistuse liik oleks isikule ebasobilik veel ka menetluskulude suuruse tõttu, milline summa on pea sama suur, kui kokku lepitud rahaline karistus,

s.o 825 eurot. Uues kokkuleppes, mille kohus ka kinnitas 05.06.2017, oli karistuseks 8 kuud vangistust, mis jäeti KarS § 73 alusel täitmisele pööramata katseajaga 1 aasta ja 6 kuud.

Samas ühel juhul kriminaalasjas nr 1-17-4549 (tagastamisel kriminaalasja nr 1-17-3070) tegi kohus lühimenetluses otsuse, kus mõistis isikule väiksema karistuse, kui oli eelnevalt karistuse leebuse tõttu tagastatud kokkuleppemenetluses märgitud (sh nii määruse kui otsuse tegi sama kohtunik): *Kohtumääruses karistuse täitmisest kõrvalehoidumise juhtumi puhul pidas kohtunik vajalikuks kaaluda isiku karistamise kõrval ka sõiduki konfiskeerimist, tunnistades samas, et see on võimatu, sest süüdlane kasutas tööandja autot. Sellegi poolest tagastas kohus kriminaalasja tööandja ülekuulamise korraldamiseks.*

2.3 Tagastamised menetlusliigiti

Harju Maakohust seaduse ebaõige kohaldamise tõttu tagasisaadetud kriminaalasjade tagastamise põhjused eristuvad menetlusliikide kaupa. Enim vigu tuvastas kohus kokkuleppemenetlustes 31 korral, järgnes lühimenetlus 22 korral (sh 2 psühhiaatrilise sundravi kohaldamise menetlust), üldmenetluses 3 korral, käskmenetluses 1 korral ja KrMS § 202 taotluse osas 1 korral.

Kokkuleppemenetluse osas on kohtu poolt tagastamise põhjustena välja toodud üheaegselt erinevaid põhjusi:

- kannatanu nõusolek kokkuleppemenetluseks ebaselge või puudub (1-17-2636, 1-17-439, 1-17-2606, 1-17-4423);
- puudub kolmanda isiku nõusolek (1-17-65, 1-17-3962);
- kuritegu süüdistuses ebaõigesti kvalifitseeritud (1-17-3534, 1-17-3462, 1-17-341, 1-17-2009, 1-17-225, 1-17-3792, 1-17-4169, 1-17-4592);
- süüdistuse sõnastus ebakorrektnes (1-17-2946, 1-17-2805, 1-17-4423, 1-17-4439, 1-17-4897);
- süüdistuse tõendid ebapiisavad (1-17-2946, 1-17-4592);
- ebaõige karistus (määr, liik, liitkaristuse moodustamine) (1-17-2931, 1-17-3462, 1-17-709, 1-16-1369, 1-17-2419, 1-17-4802, 1-17-5676);
- ebaselge tsiviilhagi summa (1-17-3462, 1-17-5676);
- ebaselge menetluskulude suurus, nende tekkimine, tasumise kord (1-17-3462, 1-17-2872, 1-17-439, 1-17-3818, 1-17-4423, 1-17-4439);
- ebaõige sundraha suurus (1-16-11414, 1-17-65);
- ebaselged andmed asitõendite kohta (1-16-11414);
- ebaõiged süüdistatavat puudutavad andmed (isikukood, andmed rahaliste kohustuste tasumise kohta) (1-17-2872, 1-17-816, 1-17-2759);
- puudub selgus isiku võimest saada aru kokkuleppemenetluse tähendusest (1-17-522);
- trükivead (1-17-2931, 1-17-3462, 1-17-709, 1-17-5094);
- kaitsja allkiri kokkuleppel puudub (1-16-11414).

Kriitiliselt prokuröride suunas tuleb märkida, et kohtu poolt välja toodud vead on määratletavad olulises osas prokuröri tähelepanematuse või lohakusena (v.a vaidlused süüdistuse kvalifikatsiooni või tõendite ebapiisavuse üle), milliseid oleks saanud enne asja kohtusse saatmist vältida. Näiteks kriminaalasjas nr 1-17-2636 märkis kohus, et kokkulepet pole võimalik kinnitada kannatanu nõusoleku puudumise tõttu: *Kohus tõi välja, et toimiku lk 53 asus kannatanu seisukoht antud küsimuses. Tegemist oli blanketiga, kus kannatanu oleks pidanud avaldama, kas ta nõustub või ei nõustu kokkuleppemenetlusega. Vastav koht aga protokollis oli jäänud märkimata. Kannatanu oli väljendanud, et „soovin, et isik saaks teenitud karistuse, soovin tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega, esitada tsiviilhagi ja teavitust kohtuistungil toimumise aja kohta“, kuid konkreetset*

nõusolekut kokkuleppemenetluse läbiviimise kohta sellest välja lugeda ei olnud võimalik. Samuti ei olnud kannatanu oma nõusolekut väljendanud ülekuulamise protokollis.

Samasugune probleem avastati kohtu poolt kriminaalasjades nr 1-17-439 ja 1-17-2606. Esimeses neist oli KarS § 424 ja § 200 lg 1 järgi kvalifitseeritavate kuriteoepisoodide osas (kokku 4 fakti) röövimise faktis jäänud kannatanu nõusolek kokkuleppemenetluseks prokuröri poolt küsimata. Teises KarS § 121 lg 2 p 2, 3 järgi kvalifitseeritud süüdistusega kriminaalasjas oli kaks kannatanut, kellest üks, süüdlase elukaaslane, avaldas konkreetselt (tl 46), et ta ei ole nõus kokkuleppemenetlusega, samuti oli ta välistanud lepitusmenetluse. Hoolimata sellest asjaolust oli prokurör siiski saatnud kriminaalasja kokkuleppemenetluses kohtusse. Kriminaalasjas nr 1-17-65 jäi prokuröril võtmata kolmanda isiku nõusolek kokkuleppemenetluse kohta. Prokurör tõlgendas kolmanda isiku ülekuulamisest nähtuvat asjaolu, et ta ei ole vara (nutiseadme) konfiskeerimise vastu kui nõusolekut ka kokkuleppemenetluseks. Samas asjas eksis prokurör ka sundraha suuruse arvutamisel. I astme kuriteo toimepanemise korral (süüdistus puudutas KarS § 184 lg 1) on sundraha 1175 eurot, prokurör oli kirjutanud kokkuleppesse selle 1075 eurona.

Kriminaalasjas nr 1-17-3462 on kohus ühe tagastamise põhjusena toonud välja probleemi ühe varguse läbi kannatanud isiku tsiviilhagi summa ebaselguse tõttu. Nimelt oli seda summat toimikus läbivalt parandatud arvutuslikult valesti ja kohtul tekkis kahtlus, et seda on teinud menetleja, mitte kannatanu ise. Samuti nägi kohus tõlgitud teksti parandusi, milliseid ta samuti pidas mitte tõlgi poolseteks, vaid omistas need menetlejale. Selliselt jõudis kohus järeldusele, et antud asjas pole selge kannatanu tahe kokkuleppemenetluse läbiviimise ja tsiviilhagi nõude osas. Samas asjas jõudis kohus kuriteoasjaolusid analüüsid järeldusele, et lisaks eelnevale puudusele ei saa ta nõustuda kuriteo kvalifikatsiooni (varguse asemel on pandimaja töötaja poolt pandimajja toodud varade äravõtmise näol tegemist pigem omastamisega) ja taotletud liitkaristuse moodustamisega.

Kriminaalasja nr 1-16-11414 tagastas kohus lisaks ebaõigele sundraha suurusele, milline oli kokkuleppes 1175 euro asemel märgitud 1075 eurona ja kokkuleppel kaitsja allkirja puudumisele põhjusel, et kokkuleppemenetluses oli ebaselge asitõendite küsimus. Nimelt oli KarS § 200 lg 1 järgi kvalifitseeritava süüdistusega kriminaalasjas õiend, et üks CD plaat häirekeskuse kõnesalvestisega ja 1 DVD plaat videokaamera salvestisega asuvad kriminaaltoimiku juures, samas kohus neid sealt ei leidnud. Kokkuleppes ei olnud prokurör märkinud nende asitõendite olemasolu ega otsustanud, mida nendega teha. Kuivõrd kohtul on aga KrMS § 306 kohaselt kohustus ka asitõendite osas seisukoht kujundada, siis ei võimaldanud ka see küsimus kokkulepet kinnitada.

Küll aga tuleb märkida, et süüdistuse kvalifikatsiooniga mittenõustumisel või tõendite ebapiisavuse teemal on kohus ületanud ka oma volituse piire, tagastades kriminaalasja, nõudes uute süüdistatavate või süüdistusele täiendavate episoodide lisamist. Näiteks kriminaalasja nr 1-17-4592 tagastas kohus muuhulgas selle pärast, et ta ei nõustunud süüdistuse kvalifikatsiooniga KarS § 121 lg 1 järgi. Samas aga tõi ta välja tagastamise alusena kriminaalasjas menetluse lõpetamise fakti teise isiku suhtes, kommenteerides prokuröri poolset lõpetamise otsust kui kergekäelist ja nõudes sisuliselt selles faktis prokurörit vea parandamist ning uuele isikule süüdistuse esitamist. Sellise tegevusega sekkus kohtunik põhjendamatult prokuratuuri ülesannetesse ja pidas end õigustamatult prokuratuuri juhtivaks üksuseks. Prokurör eiras sellist nõuet ja saatis kriminaalasja 04.07.2017 kohtusse uueks arutamiseks üldmenetluses. 05.09.2017 nõustus kohus minema üldmenetluselt üle kokkuleppemenetlusele (kohtuasja nr 1-17-6457) ja mõistis süüdistatava süüdi muuhulgas ka prokuröri poolt varasemalt kriminaalasja tagastamist põhjutanud süüdistuses KarS § 121 lg 1 järgi.

Lühimenetluse osas on tagastamise põhjuseks selle menetluse läbiviimiseks kohtus ebapiisav materjal. Ebapiisava materjalina tõlgendavad kohtunikud aga väga erinevaid kriminaalasjale omistatavaid puudusi. Need on järgmised:

- tsiviilhagisid puudutav osa ebaselge (kes on tegelik kannatanu, kellele või kellelt välja mõista ja kui suures ulatuses) (1-16-6103, 1-17-2088, 1-17-2142, 1-17-3214);
- kuriteo asjaolud ebaselged/tõendid kogumata või vastuolulised (1-17-2011, 1-17-3101, 1-16-11419, 1-16-10824, 1-17-4586, 1-17-4763);
- süüdistuse sõnastus ebasobiv (1-17-1146, 1-17-3337, 1-17-2881);
- süüdistatavat puudutavad andmed ebatäpsed või ebapiisavad (iseloostav materjal, kriminaalhooldaja seisukoht puudub, karistusõiend vananenud, elukoha andmed ebaõiged, isikukood vale) (1-17-2002, 1-17-241, 1-17-3390, 1-17-1679, 1-17-4835, 1-17-5100);
- süüdistatava vaimne seisund ebaselge (1-17-1103, 1-16-8380);
- süüdistatava soov selle menetlusliigi rakendamiseks ebaselge (1-17-2891).

Kriitikana tuleb märkida, et Harju Maakohus selle asemel, et teha olemasolevate tõendite alusel otsus, saadab kriminaalasja materjali pigem lisatõendite kogumiseks täiendavale, jättes sageli nimetamata lisatoimingud või nimetades selliseid toiminguid, milliste tegemisel tõendi saamise perspektiivi ei saa pidada asjakohaseks (vastastamine, pika aja möödudes ütluste olustikuga seostamine, korduvad ülekuulamised, tunnistajate ülekuulamine, kelle ütlused ei ole puutumuses süüdistuse asjaoludega, tõendid mittevaralise kahju osas jne). Kui kriminaalasjades nr 1-17-2011, 1-17-2088, 1-16-10824, 1-17-4586, 1-17-3214, 1-17-4763 oleks kohus langetanud otsuse, saanuks prokurör tagasisidet võimalike menetluslike puuduste osas. Otsuse tegemata jätmine ja kriminaalasja ilma selgete juhisteta tagastamine ei ole sisuliselt aidanud kaasa kriminaalmenetluse kvaliteedi tõstmisele.

Drastilise näitena tuleb esile tuua kohtu poolse tagastamise põhjusena nimetatud asjaolu, et ta ei nõustu lühimenetluses prokuröri poolt esitatud muudetud süüdistusega (1-17-1146). Prokuröril on õigus lühimenetluses süüdistust muuta (vt Riigikohtu lahend nr 3-1-1-79-10 p 8), sellega mittenõustumist saanuks kohus kajastada kohtuotsuses. Selline kohtu tegevus ei mahu kriminaalmenetluses lühimenetluse tagasi saatmise põhjenduse alla, nimelt, et kriminaalasja materjal on ebapiisav otsuse langetamiseks.

Üldmenetluse osas on kohtu poolt süüdistusakti tagastamise põhjustena nimetatud süüdistuse asjaolude ebaselgust (süüdistus esitatud episoodis, kus juba jõustunud kohtulahend; süüdistuses elatusraha nõude suurus üle aasta vana ja täpsustamata kohtusse saatmisel) (1-17-5, 1-17-2382); süüdistusaktis ebatäpsused süüdistatavate kinnipidamise ja kvalifikatsioonide osas (1-17-6013).

Kriitikana tuleb märkida, et kohus on tagastanud üldmenetluses süüdistusaktid puuduste osas, millised on parandatavad/muudetavad kohtuistungil käigus mistahes aja hetkel. Seega puudusid tagastamiseks seaduslikud alused. Kriminaalasjas nr 1-17-6013 tagastas kohus 21.06.2017 üldmenetluses süüdistusakti, prokurör parandas süüdistusaktis koheselt vead ja saatis samal päeval kriminaalasja tagasi kohtusse (kohtu alla andmise määrus 26.06.2017, uus asja nr on 1-17-6086).

Käskmenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja nr 1-17-4528 tagastas kohus põhjusel, et selles taotletud karistust ei näinud seadus ette. Nimelt oli prokurör rahalise karistuse määra arvutamisel aluseks võtnud süüdistatava osas välja arvestatud vale päevamäära ja seejärel oli ta rahalise karistuse KarS § 69 alusel asendanud üldkasuliku tööga. Viimast toimingut aga KarS § 69 ette ei näe. Seega oli prokurör selgelt kohaldanud seadust ebaõigesti.

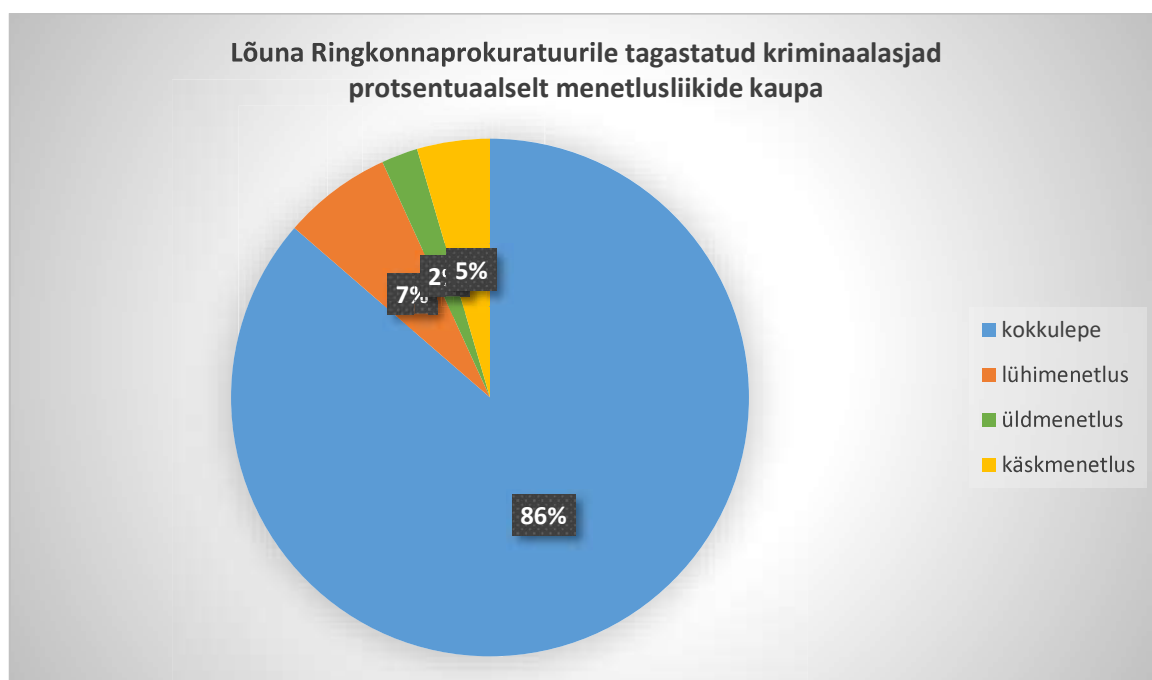
KarS § 202 alusel esitatud taotluse üldmenetluses kohtusse saadetud kriminaalasjas nr 1-17-1209 tagastas kohus põhjusel, et kriminaalasja materjalidest nähtuvalt polnud täidetud eeldus, et isik oli asunud heastama kahju või seda juba teinud. Prokurör leidis, et tsiviilhagi küsimus tuleks lõpetamise otsuse tegemisel kõrvale jätta, kuna see oli lahendatud teises menetluses ja esitas 24.11.2014 koostatud kiirmenetluse maksekäsu, kus vastav kohustus oli määratletud. Kohus märkis aga, et tsiviilhagi kõrvalejätmiseks puudub asja materjalides tsiviilhagi rahuldamist ehk maksekäsu alusel tasumisele kuuluva summa kasvõi osalist tasumist kinnitav asjakohane dokumentaalne tõend.

3. Lõuna Ringkonnaprokuratuur

3.1 Üldandmed

Ajavahemikul 01.01.-01.07.2017 saatis Lõuna Ringkonnaprokuratuur kohtusse 823 kriminaalasja ja samal ajal tagastas 44 asja. Kohtusse oli saadetud kokkuleppemenetluses 590, kiirmenetluses 104, üldmenetluses 96, lühimenetluses 18, psühhiaatrilise sundravi menetluses 7, käskmenetluses 4 ja prokuratuuri taotlusega menetlus lõpetada (KrMS § 202, 203¹, 203) 4 kriminaalasja.

Lõuna Ringkonnaprokuratuuri tagasi saadetud 44 kriminaalasjast oli 38 lahendatud kokkuleppemenetluses, 3 lühimenetluses, 2 käskmenetluses ja 1 üldmenetluses.

44 kriminaalasjast oli tagastamise põhjuseks (2 juhul kohus tagastas kriminaalasjad üheaegselt nii seaduse kohaldamise vea kui ka karistuse leebuse tõttu):

1. prokuröri või süüdistatava/kaitsja loobumine käsk-, kokkuleppe- või lühimenetlusest 23 korral;
2. kohtu mittenõustumine karistusega: liiga leebe 2 korral, liiga range 2 korral;
3. kohtu poolt välja toodud vead kriminaalasja materjalides, süüdistusaktis või lõpplahendi ettepanekus 19 korral.

3.2 Tagastamise põhjused

Prokuröri loobumise põhjuseks on olnud 9 juhul süüdistatava suhtes uue kriminaalmenetluse läbiviimise ja tema kriminaalasjade ühises menetluses arutamine vajadus, 2 juhul kohtumääruses põhjendus puudus, 2 juhul on prokurör tunnistanud puudusi kokkuleppemenetluses (süüdistuse sõnastuse parandamise vajadus, tsiviilhagi nõuded ebaselged) ja ei ole saanud kohe selgelt viga parandada uue kokkuleppe sõlmimisega. Süüdistatava loobumise osas on kohtumääruses märges kohtuistungil loobumise deklaratsiooni esitamise kohta (muid selgitusi ei kajastata). Selliseid määrusi on vormistatud 9 juhul.

Tartu Maakohus on 2 korral tagastanud kriminaalasja kokkuleppemenetluses leides, et prokuröri poolt taotletud nii põhi- kui ka lisakaristus on liiga range, lisaks on liialt koormav ka süüdistatavalt

menetluskulude väljamõistmine täies ulatuses. Sellised kriminaalasjad käsitlevad KarS § 424 juhtumeid, kus prokurör on hilisemalt kohtu juhiste alusel sanktsioone vähendades sõlminud uue kokkuleppe. Kriminaalasjas nr 1-17-3347 leidis kohus, et prokuröri poolt joobes juhtimise eest süüdistatavale karistuseks 11 kuu ja 28-päevase vangistuse 1-aastase katseajaga ühes käitumiskontrollile allutamise ja lisakaristusena 1 aastaks juhilubade äravõtmise taotlemine, on liialt range järgmistel põhjustel: *Isiku joobe suuruseks tuvastati keskmine joove 0,95mg/l kohta; rikkumine leidis aset pühapäeva õhtul kella 19.04 ajal, kui süüdistatav alustas sõidukiga liikumist parkimisplatsilt ja peeti koheselt politsei poolt kinni (seega ei jõudnud isik tänavaliikluses veel osaleda ja peatas sõiduki koheselt peale politsei märguannet); kahetses oma tegu; enda sõnul tarvitas alkoholi eelmisel õhtul ja ei osanud arvata, et on veel joobes; isik oli küll joobes juhtimise eest 2015 aprillis karistatud, kuid see oli uue juhtumiga ajaks kantud; kehtivad väärtemenetlused puudusid. Kohus leidis, et isik oli varem küll samasuguse rikkumise eest karistatud, kuid oluline on siiski arvestada, et see leidis aset ligikaudu 2 aastat tagasi ning vahepealsel ajal ei ole ta uusi süütegusid toime pannud. Seega ei saanud öelda, et rikkumine oleks antud asjas olnud tavapärasest märkimisväärselt ohtlikum või et süüdistatava süü suurust saanuks lugeda keskmiselt suuremaks. Kohtu hinnangul ei esinenud ühtegi asjaolu, mis põhjendaks põhi- ja lisakaristuse mõistmist tavapärasest sedavõrd raskemana. Kohus arvestas siinkohal ka seda, et vaid vähe aega tagasi oli kohus teinud kiirmenetluses otsuse, kus analoogsed juhtumid oli prokuratuuri poolt esitatud kokkuleppe alusel isikule mõistetud märgatavalt kergem karistus (nr 1-17-3184). Kohus rõhutas samas, et ta arvestab joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise kui kuriteo ohtlikkust ning ühiskonna äärmiselt taunitavat hoiakut selliste kuritegude suhtes, kuid siiski tuleb sarnaste rikkumiste ja eelandmetega süüdistatavaid kohelda võrdsest ja lähtuda karistuse mõistmisel varasemast kohtupraktikast. 12.04.2017 tegi Tartu Maakohus samas asjas sõlmitud uue kokkuleppe alusel otsuse (1-17-3439), mõistes karistuseks 9 kuud vangistust, mis jäeti KarS § 74 alusel kohaldamata, määrates katseajaks 2 aastat, lisaks võeti isikult ära juhtimisõigus 6 kuuks ja konfiskeeriti sõiduauto.*

Kriminaalasjas nr 1-17-4655 on kohus leidnud taas, et prokuröri poolt joobes juhtimise eest süüdistatavale taotletav karistus on liiga range, lisaks leidis, et ka temalt menetluskulude väljamõistmine täies ulatuses oleks liialt koormav. Prokurör taotles joobes mopeedi juhtinud isikule karistuseks 6 kuu ja 27 päeva pikkust vangistust 1-aastase katseajaga ühes käitumiskontrollile allutamisega. Kohus leidis, et sellise karistuse taotlemisel ei olnud põhjalikult arvestatud süüdistatava varasemat elukäiku ega kuriteo asjaolusid. Süüdistataval tuvastati alkomeetriga mõõtmisel 0,82 mg/l kohta joove, mida kohus pidas kriminaalvastutuse kaasatoova joobe suuruse alammäära lähedaseks, rikkumine toimus kolmapäeva õhtul kella 17.09 ajal linnas, mil ilmselt liiklustihedus tänavatel on suurem kui teistel aegadel. Samas aga arvestas kohus, et rikkumine pandi toime mopeediga, mida ilmselgelt ei saanud käsitleda samaväärse ohtlikkusega, kui seda oleks olnud auto juhtimine. Tunnistaja sõnutsi peatus süüdistatav koheselt politsei märguande peale ega püüdnud põgeneda ega tekitada liiklusohutlikku olukorda. Süüdistatav väitis, et ta läks umbes 30 m kaugusele enda elukohast naabrite juurde, kuid neid ei olnud kodus ja ta tarvitas aia juures ära 0,5 l õlu, tagasiteel pidas politsei ta kinni. Kohus lisan, et kriminaalasja materjalidest nähtuvalt võis süüdistatava puhul pidada raskendavateks asjaoludeks alkoholijoobes linnaliikluses sõitmist liiklustiheduse ajal (kuigi selles osas toimikus andmed puudusid) ja juhtimisõiguse mitteomamist. Väärtekaristusena liikluseaduse rikkumisi ei pidanud kohus õigeks arvestada, sest need tuli lugeda aegunuks. Varasemalt joobes juhtimise kohta andmed süüdistatava osas puudusid. Süüdistatav omas kehtivat kriminaalkaristust varavastase teo eest. Nende eelandmete alusel leidis kohus, et õige oli isikut karistada tingimisi ja määrata talle kriminaalhooldaja, kuid märkis, et tavapärasest suurema põhikaristuse määramisega ta ei nõustu. Samuti ei olnud kohtu arvates õige isiku töövõimetuspensionäri staatuse tõttu, kelle ainsaks sissetuleku allikaks oli 83 euro suurune pension, välja mõista täies ulatuses menetluskulud summas 376.50 eurot. Süüdistatava

elukaaslane omas küll sissetulekut, kuid selle arvestamist süüdistatava menetluskulude allikana ei pidanud kohus kohaseks. Küll oli prokurör ajatanud menetluskulude tasumise aasta peale, kuid ka seda pidas kohus süüdistatavale majanduslikult ülemäära koormavaks. Antud asjas sõlmis prokurör kohtu juhiste alusel uue kokkuleppe, mille Tartu Maakohus kinnitas 04.09.2017 (kohtuasja nr 1-17-7055). Kokkuleppe kohaselt määrati süüdistatavale lõplikuks ärakandmisele kuuluvaks karistuseks 4 kuud ja 27 päeva vangistust 1-aastase katseajaga ühes käitumiskontrollile allutamisega, tasumisele kuuluvat menetluskulu vähendati ja määrati tasumisele osade kaupa aasta jooksul.

2 juhul on kohus tagastanud kriminaalasjad vangistuse tingimisi kohaldamisel kontrollnõuete mittemääramise tõttu (1-17-4543, 1-17-3834). Nt kriminaalasjas nr 1-17-4543 leidis kohus, et avaliku korra raske rikkumise toimepannud isikule kokkulepitud lõpliku karistuse 10 kuud ja 1 päev vangistust (karistus moodustus eelvangistuses viibitud aja mahaarvestamise tõttu) mõistmine KarS § 73 alusel tingimuslikult 4-aastase katseajaga ei täida isikupõhiselt karistuse eesmärki. Süüdistatava näol oli tegemist varem 6-l korral kriminaalkorras karistatud isikuga, sh ka karistatud reaalsete vangistustega. Viimase, s.o Harju Maakohtu 01.03.2016 otsusega kriminaalasjas nr 1-16-1225 karistati süüdistatavat KarS § 215 lg 2 p 1, 2 järgi 10 kuu pikkuse vangistusega. KarS § 65 lg 1 ja § 64 lg 1 alusel loeti see karistus kaetuks Tartu Maakohtu 19.10.2015 otsusega kriminaalasjas nr 1-15-8312 mõistetud 1 aasta 2 kuud ja 28 päeva pikkuse vangistusega ning kohtuotsuste kogumi eest mõisteti temale liitkaristuseks 1 aasta 2 kuud ja 28 päeva vangistust alates 10.08.2015. Süüdistatava karistusaeg lõppes 07.11.2016. Süüdistusest nähtuvalt pani ta aga juba 20.11.2016, s.o kõigest paar nädalat peale vangistusest vabanemist, toime uue kuriteo. Kohus leidis, et KarS § 73 kohaldamine on võimalik reeglina isikute suhtes, kes panevad tahtliku kuriteo toime esmakordselt ning kelle osas on kohtul tekkinud usaldus, et ta tulevikus kuritegusid enam toime ei pane. Kehtiva kohtupraktika kohaselt on KarS § 73 rakendamine välistatud isikute suhtes, kes ei ole varem tahtliku kuriteo eest karistatud küll vangistusega, vaid kergema karistusega, kuid kes süüdimõistmisele vaatamata on hiljem jätkanud õigusvastaste tegude toimepanekut. Kindlasti ei olnud kohtu arvates KarS § 73 kohaldatav aga selliste isikute suhtes, nagu seda oli süüdistatav, kes oli juba varemalt korduvalt karistatud vangistustega, kuid kes ikkagi paneb toime üha uusi ja uusi kuritegusid. Seega leidis kohus, et süüdistatava isikust lähtuvalt on KarS § 73 näol tegu äärmiselt ebakohase karistusmeetmega. Juhul, kui tema suhtes üldse kaaluda vangistuse tingimisi täitmisele pööramata jätmist, siis tuleks rakendada vähemalt KarS § 74, mis võimaldab isiku allutada käitumiskontrollile. See annaks võimaluse teostada süüdistatava üle mingilgi määral riiklikku järelevalvet ja kriminaalhooldust ning aitaks uute kuritegude toimepanemise riski mõnevõrra maandada või vähemalt lükata edasi nende toimepanekut.

Mõistetava karistusega mittenõustumist puudutavates kriminaalasjades on süüdistuse kvalifikatsiooniks olnud 2 juhul KarS § 424. Samas on esindatud olnud ka KarS §-d 199 lg 2 p 1, 7, 8, 9 (tulirelvaga, grupis, sissetungimisega, süstemaatiline vargus); 200 lg 2 p 7, 8, 9 (grupis, relvaga, sissetungimisega röövimine); 201 lg 2 p 1 (korduv omastamine); 263 lg 1 p 1, 2; 320 lg 1 (vale ütluse andmine); 423¹ - 22 lg 2 (juhtimisõiguseta isiku poolt sõiduki süstemaatilisele juhtimisele kihutamine).

Tartu Maakohtu poolt kokku 4 juhul karistuse taotluse ebaõige kohaldamise tõttu tagastatud kriminaalasjadest on otsus tehtud 3 asjas. Kõikides asjades oli prokurör vastavalt kohtu juhistele korrigerinud karistustepanekuid.

3.3. Tagastamised menetlusliigiti

Tartu Maakohtust seaduse ebaõige kohaldamise tõttu tagasisaadetud kriminaalasjade tagastamise põhjused eristuvad menetlusliikide kaupa. Enim vigu tuvastas kohus kokkuleppemenetlustes 15 korral, järgnes lühimenetlus 2 korral (sh 1 psühhiaatrilise sundravi kohaldamise menetlus), üldmenetluses 1 korral ja käskmenetluses 1 korral.

Kokkuleppemenetluse osas on kohtu poolt tagastamise põhjustena välja toodud üheaegselt erinevaid põhjusi:

- kannatanu nõusolek kokkuleppemenetluseks ebaselge või puudub (1-17-4191, 1-17-3834)
- puudub kolmanda isiku nõusolek (1-17-2715, 1-16-7211, 1-17-2878);
- kuritegu süüdistuses ebaõigesti kvalifitseeritud (1-17-4094, 1-17-4543);
- süüdistuse sõnastus ebakorrekne (1-17-1073, 1-17-2878, 1-17-1476, 1-17-4191, 1-17-4543);
- süüdistuse tõendid ebapiisavad (1-17-2604);
- ebaõige karistus (määr, liik, liitkaristuse moodustamine, katseaja pikkus) (1-16-6846, 1-17-1056, 1-17-2878, 1-17-5459, 1-17-3834);
- konfiskeerimise tingimused ebaõiged (1-17-2878);
- ebaselge tsiviilhagi (1-17-1934);
- ebaselge menetluskulude suurus, nende tekkimine, tasumise kord (1-17-3077, 1-17-5459, 1-17-3834);
- ebaõige sundraha suurus (1-17-4191);
- ebaselged andmed asitõendite kohta (1-17-4191).

Kriitiliselt prokuröride suunas tuleb märkida, et kohtu poolt välja toodud vead on määratletavad olulises osas prokuröri tähelepanematuses või lohakusena, milliseid oleks saanud enne asja kohtusse saatmist vältida.

Näiteks kriminaalasja nr 1-17-1934 tagastas kohus põhjusel, et selles oli Tartu Linna kahjunõue sõnastatud tsiviilhaginõudena viitega VÕS §-le 1043, kuigi tegemist oli KrMS § 38¹ mõttes avalikõigusliku nõudega. Tartu Linna kahjunõuet puudutava süüdistuse (KarS § 209 lg 2 p 1, § 344 lg 1, § 345 lg 1 järgi) kohaselt esitas süüdistatav ajavahemikul 13.07.-08.09.2015 Tartu linnavalitsuse sotsiaalabi osakonnale toimetulekutoetuse saamiseks avalduse ja taotluse, kus esitas valeandmeid üürisummade kohta, mille aluseks olnud üürileping oli selleks ajaks lõpetatud. Selliselt lõi süüdistatav sotsiaalabi osakonnale ettekujutuse, et tal on endiselt alalised kulud ja ta on nende eest tasunud, et selliselt on jätkuvalt õigus saada toimetulekutoetust. 11.09.2017 kinnitas Tartu Maakohus antud asjas uue kokkuleppe ja mõistis muuhulgas süüdistatavalt Tartu Linna kasuks Sotsiaalseadustiku üldosa seaduse (SÜS) § 21 lg 1, p 1, § 22 lg 4, § 31 lg 1 p 1 alusel 1551.95 eurot.

Ka on Lõuna prokuratuurile tagastatud kokkuleppemenetluses kriminaalasju, milles pole prokurör enne asja kohtusse saatmist vormistanud kolmanda isiku nõusoleku protokoll üldse või ei ole pidanud seda vajalikuks, sest viimane on oma seisukoha antud küsimuses väljendanud muul moel (nt ülekuulamisel). Kriminaalasjas nr 1-16-7211 (süüdistus KarS § 424 ja § 329 järgi) selgus kolmanda isiku poolt kohtule esitatud kirjast, et antud asjas kokkuleppega konfiskeeritav vara – sõiduauto on ühisvara. Kohtueelses menetluses oli see asjaolu jäänud välja selgitamata, seega ka kolmas isik vastava määrusega kriminaalmenetlusesse kaasamata. Samamoodi oli kohtu nägemuses kolmas isik kriminaalmenetlusesse kaasamata kriminaalasjas nr 1-17-2878 (antud asi tagastatud prokuratuurile ka liitkaristuse ebaõige moodustamise, karistuse alguskuupäevad ja kuriteo toimepanemise aeg kajastatud ebaõigesti, süüdistuse sõnastus ebatäpne). Kriminaalasja nr 1-17-2715 tagastas kohus põhjusel, et kolmanda isiku nõusoleku vastav protokoll oli jäänud vormistamata.

Nt kriminaalasi nr 1-17-4191 tagastati kohtu poolt põhjusel, et prokurör ei olnud kokkuleppemenetluse kohaldamisel tutvustanud kannatanule KrMS § 240 p 3 nimetatud õigusi. Nimelt puudusid antud asjas kannatanu vastused küsimusele, kas kannatanu soovib kohtuistungil ajast teadet, polnud kannatanu arvamust süüdistuse ja karistuse kohta, talle polnud selgitatud, et võib tutvuda kriminaalasja toimikuga ja esitada prokuratuuri kaudu ka moraalse kahju osas tsiviilhagi. Seega leidis kohus, et antud asjas oli

puudu korrektne kannatanu nõusolek kokkuleppemenetluse kohaldamiseks. Selline viga sai kohtu arvates võimalikuks, sest prokurör oli piirdunud kannatanult kokkuleppemenetluseks nõusoleku küsimisel eeluurimisel toimunud ülekuulamisest antud selgitusele. Kohtu arvates aga pidanuks prokurör kohtueelse menetluse lõppedes kokkuleppemenetluse kohaldamise eel kannatanule uuesti tema õigusi tutvustama, sest võib olla on ta selleks ajaks oma seisukohta muutnud. Lisaks eelnevale probleemile avastas kohus vea süüdistuses märgitud kuriteo toimepanemise aja osas (ööpäev hiljem); sundraha suurus oli küll õigesti märgitud, aga viide kuriteostmele vale (II astme kuriteo asemel I astme kuritegu) ja toimikus oleva asitõendi – CD-l asuva kõnesalvestise osas puudus kokkuleppe tekstis seisukoht.

Lühimenetluse osas on tagastamise põhjuseks selle menetluse läbiviimiseks kohtus ebapiisav materjal. Tartu Maakohtu poolt 2 juhul lühimenetluse vormis kohtusse saadetud kriminaalasjade tagastamise põhjuseks on olnud süüdistatava vaimse seisundi ebaselgus, millele ei saanud vastust kriminaalmenetluse käigus tehtud ekspertiisiaktist. Kriminaalasjas nr 1-16-2937 (psühhiaatrilise sundravi menetlus) oli kohtuistungil ajaks ekspertiisiakt vananenud, mistõttu ei saanud vastust küsimusele, kas isik vajab endiselt sundravi kohaldamist (olemas viited paranemise võimalustele). Kriminaalasjas nr 1-17-31 oli ekspertiisiakt sõnastatud väga lakooniliselt, mistõttu jäid vastamata isiku võimalikku süüdimatusseisundit puudutavad küsimused. Lühimenetluse reeglite kohaselt aga eksperdi ülekuulamist eraldi toimetada ei olnud võimalik.

Üldmenetluse osas on kohtu poolt kriminaalasjas nr 1-16-7253 süüdistusakti tagastamise põhjustena nimetatud süüdistuse asjaolude ebaselgust: süüdistus pole piisavalt detailne, on mitmetimõistetav, samuti on välja toodud puudusena kirjavigu.

Kriitikana tuleb märkida, et kohus on tagastanud üldmenetluses süüdistusakti puuduste osas, millised on parandatavad/muudetavad kohtuistungil käigus mistahes aja hetkel. Seega puudusid tagastamiseks seaduslikud alused. 01.03.2017 on ka samal põhjusel Tartu Ringkonnakohus prokuröri kaebuse alusel 17.01.2017 Tartu Maakohtu tagastamise määruse tühistanud ja saatnud kriminaalasja tagasi samale kohtukoosseisule üldmenetluses arutamiseks.

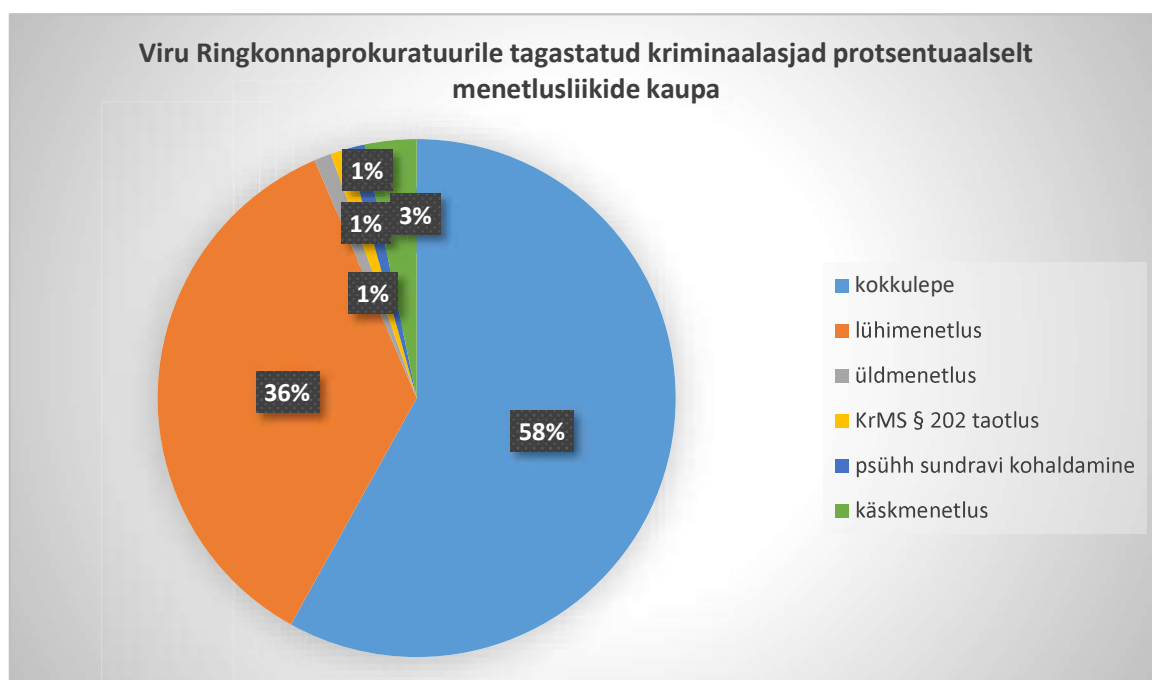
Käskmenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja nr 1-17-2862 tagastas kohus põhjusel, et KarS § 346 (ametliku dokumendi vargus) ja § 349 (teise isiku tähtsa isikliku dokumendi kuritarvitamine) järgi kvalifitseeritud süüdistuse episoodides kirjeldatud tegude osas ei olnud tõendamiseseme asjaolud selged ja kohtul tekkis kahtlus, kas tegemist oli üldse kuritegudega. Süüdistatava ütlustest nähtuvalt oli ta tunnistanud, et võttis tema elukohta ununenud sõbra rahakotist seal asunud isikutunnistuse, kuid puudusid selgitused selle kohta, et ta soovinuks seda endale jätta ja omandada. Süüdistatava ütlustest ja faktilisest käitumisest nähtus, et ta soovis sõbra isikutunnistust üksnes kasutada kasiinosse pääsemiseks, et selliselt vältida ise endale kehtestatud kasiinokeeldu. Kohtu arvates asjaolu, et süüdistatav võttis sõbrale kuuluva ID-kaardi sõbra teadmata, ei tõenda veel iseenesest seda, et ta soovis isikutunnistust omandada, s.o sõbralt varastada. Ise endale kasiinokeelu kehtestamise ja selle keelu eiramine sõbra isikutunnistuse kasutamisega ei olnud kohtu arvates sellise raskusega tegu, mis oleks kvalifitseerunud teise isiku nimele välja antud tähtsa isikliku dokumendi kuritarvitamiseks KarS § 349 tähenduses. Ise endale kehtestatud kasiinokeelu eiramiseks sõbra isikutunnistuse kasutamisega ei omandata kohtu arvates olulist õigust, millist oleks põhjendatud käsitleda kuriteona. 25.09.2017 lõpetas prokurör kriminaalasjas KarS § 346 tunnustel esitatud kahtlustuse osas osaliselt menetluse, märkides, et asja materjalidega ei õnnestunud tuvastada süüdlase tahtlust omastada sõbra isikutunnistust. Samal kuupäeval lõpetas prokurör KarS § 349 järgi esitatud kahtlustuse KrMS § 202 kohaselt avaliku menetlushuvi puudumise tõttu ühes kohustusega tasuda riigituludesse hiljemalt 25.02.2018 250 eurot ja määratud kaitsjatasu ehk kriminaalmenetluse kulu 48 eurot.

4. Viru Ringkonnaprokuratuur

4.1 Üldandmed

Ajavahemikul 01.01.-01.07.2017 saatis Viru Ringkonnaprokuratuur kohtusse 679 kriminaalasja ja kohus tagastas 93 asja. Kohtusse oli saadetud kokkuleppemenetluses 336, kiirmenetluses 134, üldmenetluses 94, lühimenetluses 85, käskmenetluses 20, prokuratuuri taotlusega menetlus lõpetada (KrMS § 202, 203, 203¹) 7 ja psühhiaatrilise sundravi menetluses 3 kriminaalasja.

Viru Ringkonnaprokuratuuri tagasi saadetud 93 kriminaalasjast oli 54 lahendatud kokkuleppemenetluses, 33 lühimenetluses, 1 üldmenetluses, 3 käskmenetluses, 1 psühhiaatrilise sundravi otsustamise menetluses ja 1 KrMS § 202 alusel menetluse lõpetamise taotluse osas.

93 kriminaalasjast oli tagastamise põhjuseks:

1. prokuröri või süüdistatava/kaitsja loobumine üld-, käsk-, kokkuleppe- või lühimenetlusest 39 korral;
2. kohtu mittenõustumine karistusega: liiga leebe 17 korral;
3. kohtu poolt välja toodud vead kriminaalasja materjalides, süüdistusaktis või lõpplahendi ettepanekus 37 korral.

4.2 Tagastamise põhjused

Prokuröri loobumise põhjuseks on olnud 6 juhul süüdistatava suhtes uue kriminaalmenetluse läbiviimine ja ühises kriminaalasjas asja arutamise vajadus; 1 juhul on prokurör loobunud, sest isik pole olnud kättesaadav või pole ilmunud kohtusse; 1 juhul on prokurör loobunud, sest süüdistatava suhtes oli esitatud taotlus karistuse täitmisele pööramiseks, mistõttu tuli kokkuleppemenetluses liitkaristus moodustada teistel alustel; 1 juhul on prokurör loobunud, kuna lühimenetluse asemel soovis kokkuleppemenetluse kohaldamist; 2 juhul kohtumääruses prokuröri loobumise põhjendus puudub. 1 juhul on kohus tõlgendanud prokuröri loobumisenä kokkuleppemenetlusest olukorda, kus süüdistatav loobus kiirmenetluses kokkuleppest, kohus saatmata materjale tagasi prokuratuuri kehtestas

prokurörile tähtaja uue kokkuleppe esitamiseks ja kuna prokurör kohtu korraldust ei täitnud, siis leidis kohus, et prokurör loobus kokkuleppemenetlusest (kriminaalasja nr 1-17-2586).

Süüdistatava loobumise osas on kohtumääruses märke kohtuistungil loobumise deklaratsiooni esitamise kohta (muid selgitusi ei kajastata). Selliseid määruseid on kokku 20. Viru Maakohtus tõlgendab erandlikult teistest kohtutest süüdistatava kohtuistungile mitteilumist tema loobumisena lihtmenetluse kohaldamisest. Seejuures ei oma kohtu jaoks tähendust asjaolu, kas süüdistatav on kutse kätte saanud või mitte ehk kas ta on teadlik kohtuistungi toimumise ajast. Ilma süüdistatava poolt kohtukutse kättesaamise kinnitusega on kohus tõlgendanud süüdistatava kohtuistungile mitteilumist tema loobumisena lihtmenetlusest kokku 4 juhul (1-17-3191, 1-16-11383, 1-16-10022, 1-17-4890). 1 juhul leidis kohus, et süüdistatava asukoha teadmatuse tõttu ei saavat kohus kontrollida tema nõusolekut kokkuleppemenetluse kohta ja järelikult ei ole võimalik seda menetlusliiki kohaldada (1-17-4890). 1 juhul on leidnud kohus, et kuna süüdistatav kokkuleppemenetluses oma süüd ei tunnistanud, siis ei olnud ta järelikult kokkuleppemenetluse kohaldamisel väljendanud oma tõelist tahet ja ta ei soovi kokkuleppemenetlust (1-17-3325).

Kriitiliselt tuleb märkida Viru Maakohtu aadressil, et nende poolt on süüdistatava loobumist lihtmenetlusest tõlgendatud liiga laialt ja seaduse mõttega vastuoluliselt juhtudel, kus süüdistatav pole olnud teadlik kohtuistungi ajast, et saada kohtusse mitteilumisega deklareerida enda loobumist vastavast lahenduskäigust. Ka ei saa nõustuda seaduse mõtte alusel tõlgendusviisiga, et süü tunnistamine peab olema eelduslikult olemas enne kokkuleppemenetluse kohaldama hakkamist.

Viru Maakohus on 15 korral tagastanud kriminaalasja kokkuleppemenetluses ja 2 korral käskmenetluses põhikaristuse liigi sobimatuse, selle leebuse või tingimisi kohaldamise või kohaldatud karistusele liiga lühikese või kontrollnõueteta katseaja määramise, lisakaristuse puudumise või leebuse tõttu. Selliselt tagastatud asjades on süüdistuse kvalifikatsiooniks olnud, kas ühe või mitme episoodilises asjas muude kvalifikatsioonide kõrval kokku 7 juhul KarS § 424. Samas on esindatud olnud ka KarS §-d 120 lg 1 (ähvardamine), 121 lg 2 p 2, 3 (kehaline väärkohtlemine lähisuhtes/korduv); 184 lg 1 (narkootilise aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine); 199 lg 2 p 4, 7, 8, 9; 202 lg 2 p 2 (korduv süüteoga saadud vara omandamine, hoidmine ja turustamine); 214 lg 1 (väljapressimine); 298 lg 1 (alkoholijooe andmine); 308 lg 1 (üleskirjutatud vara hoidmise nõuete rikkumine); 423¹. 2017 I poolaastal Viru Maakohtust taotletava karistuse sobimatuse põhjustel tagastatud 17-st kriminaalasjast oli 12.09.2017 seisuga kohtuotsus tehtud kokku 13 asjas. Neis oli varasemat karistustepanekut üldiselt korrigeeritud rangemaks. Sellist tegevust tuli pidada vajalikuks näiteks kriminaalasjas nr 1-17-4279. Nimelt taotles prokurör selles asjas KarS § 424 järgi süüdistatava karistamist 2 kuu ja 28 päeva pikkuse vangistusega, milline tuli jätta KarS § 73 alusel täitmisele pööramata, kui viimane 1 aasta ja 6 kuulise katseaja jooksul ei pane toime uut tahtlikku kuritegu. Lisakaristusena taotles prokurör süüdistatavalt juhtimisõiguse äravõtmist 3 kuuks. Kohtumääruses aga leidis kohus, et süüdistatava näol on tegemist isikuga, kellele taotletava põhi- ja lisakaristuse miinimumilähedane mõistmine ei täida karistuse eesmärke. Süüdistatav oli varem samalaadse kuriteo eest Viru Maakohtu 29.10.2015 otsusega karistatud rahalise karistusega 561 eurot ja juhtimisõiguse äravõtmisega 1 kuuks. Uue samalaadse kuriteo toimepanemine näitas kohtu arvates aga, et isik ei teinud eelnevast karistusest enda jaoks õigeid järeldusi. Samuti ilmnes kohtu arvates asja tehiooludest etteheite keskmisest suurem raskus. Nimelt, et süüdistatav juhtis mootorsõidukit 08.03.2017 kella 17.08 ajal ehk õhtuse aja alguses, kui liiklus linnatingimustes on eriti tihe; tema auto oli pargitud Jõhvis „Privaadi“ baari juures, st, et süüdistatav ei liikunud äärelinnas, vaid Jõhvi kesktänavat pidi, kus sel ajal on tihe liiklus; tunnistaja ütluste järgi kaldus süüdistatava juhitud sõiduk liikudes korduvalt vastassuunavööndisse ja süüdistatava alkoholijooe määr oli miinimummäärast tunduvalt kõrgem, nimelt 1,40mg/l.

Ka kriminaalasjas nr 1-17-1052 on karistuseettepaneku korrigeerimine rangemaks olnud põhjendatud. Nimelt oli selles asjas prokurör sõlminud kokkuleppe, mille kohaselt taotles kohtult süüdistatava süüdi tunnistamist KarS § 199 lg 2 p 4 järgi ja tema karistamist 7-kuulise vangistusega. Mõistetavale karistusele tuli KarS § 65 lg 2 alusel liita Viru Maakohu 07.09.2015 kohtuotsusega mõistetud ja ärakandmata karistus 8 kuud vangistust, lõplikuks karistuseks kujunes 1 aasta ja 3 kuud vangistust. KarS § 69 alusel taotles prokurör vangistuse asendamist 450 üldkasuliku töö tunniga, mille teostamiseks oli antud aega 1 aasta. Sama ajavahemiku jooksul tuli süüdistataval hüvitada ka kuriteoga tekitatud kahju. Kuigi tegemist oli ühe jalgrattavarguse faktiga, leidis kohus, et isiku taust on niivõrd karistusterohke, et talle tuleb määrata karistus üksnes reaalse vangistuse näol. Kohus märkis järgmist: „Nagu nähtub menetlusosaliste poolt 27.01.2017 sõlmitud kokkuleppest, on süüdistatav varasemalt korduvalt karistatud erinevate varavastaste süütegude toimepanemise eest (isik oli varem kriminaalkorras karistatud 7 korral, neist 6 karistust olid uue süüteo toimepanemise ajaks kustunud), sh ka reaalse vangistusega“. Kohus leidis, et isiku puhul, keda on varasemalt samalaadse kuriteo eest (hoolimata asjaolust, et karistus oli kustunud) kriminaalkorras korduvalt karistatud, ei oleks karistuse asendamine üldkasuliku tööga kuidagi õigustatud. See ei oleks kohtu arvates kooskõlas karistuse mõistmise põhimõtetega ja selliselt ei olevat võimalik saavutada karistuse eesmärgi. Kohus lisas, et karistuse mõistmise loogika kohaselt peaksid karistused minema ikka järjest rangemaks ja seda põhjusel, et eelnevad karistused ei ole olnud järelikult piisavad, mõjutamaks isikut edaspidi kuritegude toimepanemisest hoiduma. „Kohus ei saa nõustuda sellise karistuspraktikaga, kus isiku puhul, kes paneb järjepidevalt toime samalaadseid kuritegusid, kohaldatakse iga korraga leebemat karistust või ei ole talle kohaldatav karistus oluliselt rangem. Selline karistusõiguslik kohtlemine tekitab isikus pigem karistamatusetunde, kui tahtmise edaspidi kuritegude toimepanemisest loobuda“. Kohus, võttes arvesse kriminaalasjas isikule inkrimineeritud kuritegu ja isiku varasemat karistatust, leidis, et kokkuleppes sisalduv karistuse liik oli liialt leebe. Kuivõrd kuritegu oli toime pandud katseaial, pidas kohus põhjendatuks karistada süüdistatavat vangistusega, kuid selle asendamisel ei oleks olnud kohtu arvates karistuse eesmärgid täidetavad. Kriminaalasjas nr 1-17-3464 (tagastatud kriminaalasja nr 1-17-1052) lühimenetluses tehtud otsuse kohaselt on süüdistatavale lõplikult ärakandmisele kuuluvaks karistuseks määratud 1 aasta ja 2 kuud vangistust.

Nagu eelnevalt kirjeldatud näitest nähtub on Viru Maakohus karistuse leebuse tõttu tagastamise määrustes andnud prokurörile konkreetse tagasiside süüdistatavale reaalse vangistuse määramise vajaduse kohta. Selliseid seisukohti on Viru Maakohus avaldanud I poolaastal 8-s kokkuleppemenetluses tagastatud kriminaalasjas (eelnevalt kirjeldatud näide kaasaarvatud). Neist kriminaalasjadest oli kontrollimise hetkeks Viru Maakohus teinud kohtuotsuse 5 kriminaalasjas. Neist 4 asjas on aga kriminaalasja tagastamise põhjendus jäänud otsuse langetamisel arvesse võtmata, mille tõttu jääb tagastamise fakt arusaamatuks. Kriminaalasjas nr 1-17-4935 (kokkuleppemenetluses tagastamise määruses kriminaalasja nr 1-17-4554) on kohus teinud otsuse lühimenetluses ja tagastamise põhjusena märgitud reaalse vangistuse asemel asendanud selle üldkasuliku tööga. Kriminaalasjas nr 1-17-997 (tagastamise määruses kriminaalasja nr 1-17-149) on kohus kokkuleppemenetluses kinnitanud kokkuleppe tagastatud kriminaalasjas esitatud tingimustel. Selle kriminaalasja tagastamisel leidis kohus, et süüdistataval tuleks osalise vangistusajana ära kanda rohkem kui 6 kuud vangistust. Samas oligi prokurör kokkuleppes just osalise ärakandmisele kuuluva vangistusena märkinud 6 kuud vangistust. Kriminaalasjas nr 1-17-3444 (tagastamise määruses kriminaalasja nr 1-16-10284) on kohus kinnitanud karistuseettepaneku - reaalse vangistuse asemel tingimisi määratud vangistusega (võrreldes tagastatud kokkuleppega oli prokurör suurendanud põhikaristuse määra aasta võrra) ja on nõustunud seejuures ka konfiskeerimise tingimustega, milline oli ka üks põhjuseid varasema kokkuleppe tagastamiseks. Kriminaalasjas nr 1-17-7971 (tagastamise määruses kriminaalasja nr 1-17-4988) on lühimenetluse korras kohus määranud süüdistatavale

karistuse tagastamise nõudena toodud reaalse vangistuse asemel tingimuslikult, suurendades üksnes katseaja pikkust 1 aasta ja 8 kuu asemel 3-le aastale.

4.3 Tagastamised menetlusliigiti

Viru Maakohtust seaduse ebaõige kohaldamise tõttu tagasisaadetud kriminaalasjade tagastamise põhjused eristuvad menetlusliikide kaupa. Viru Maakohus tuvastas sama palju vigu kriminaalasjades, millised olid kohtusse saadetud kokkuleppemenetlustes - 18 korral (sealhulgas 1 Riigiprokuratuuri poolt kohtusse saadetud kokkuleppemenetlus) kui ka lühimenetlustes - 18 korral (sh 1 psühhiaatrilise sundravi kohaldamise menetlus). Üldmenetluses tagastas Viru Maakohus seaduse ebaõige kohaldamise tõttu kriminaalasja 1 korral ja KrMS § 202 taotluse osas 1 korral.

Kokkuleppemenetluse osas on kohtu poolt tagastamise põhjustena välja toodud üheaegselt erinevaid põhjusi:

- kannatanu nõusolek kokkuleppemenetluseks ebaselge või puudub (1-17-3492, 1-17-3141);
- kuritegu süüdistuses ebaõigesti kvalifitseeritud (1-17-3492);
- süüdistuse sõnastus ebakorrektnes (1-17-319, 1-17-368, 1-17-1038, 1-17-2735);
- süüdistuse tõendid ebapiisavad (1-17-2735, 1-17-3118, 1-17-4852);
- ebaõige karistus (määr, liik, liitkaristuse moodustamine, karistusest vabastamise alused, katseaja pikkus) (1-17-1835, 1-17-3116, 1-17-3492, 1-17-1402, 1-16-10556, 1-17-3141, 1-17-219, 1-17-4234);
- ebaselge tsiviilhagi summa, selle väljamõistmise asjaolud (1-17-1835, 1-17-319, 1-17-3492, 1-17-5408);
- ebaselge menetluskulude suurus, nende tekkimine, tasumise kord (1-17-319, 1-17-3141, 1-17-219);
- ebaõige sundraha suurus või see märkimata (1-17-319, 1-16-10556, 1-17-219);
- lähenemiskeelu kohaldamise puudused (1-17-1306);
- süüdistatav pole avaldanud kokkuleppemenetluse kohaldamisel tõelist tahet (1-17-5694);
- trükkivead (1-16-10556).

Kriitiliselt prokuröride suunas tuleb märkida, et kohtu poolt välja toodud vead on määratletavad prokuröri tähelepanematusena või lohakusena, milliseid oleks saanud enne asja kohtusse saatmist vältida. Näiteks kriminaalasi nr 1-17-3492 tagastati Viru Maakohtu poolt mitmete eelpoolnimetatud põhjuste tõttu. Nimelt oli KarS § 121 lg 1 ja § 199 lg 2 p 8, 9 järgi süüdimõistmist taotletava kokkuleppe kinnitamine võimatu, sest:

- KarS § 121 lg 1 järgi esitatud süüdistuse kvalifikatsioon oli ebatäpne: kuritegu oli toime pandud 30.11.2014, mil vastav tegu tuli kvalifitseerida KarS § 121 järgi. Lõige lisandus alles 01.01.2015. Seega pidanuks süüdistus olema kvalifitseeritud KarS § 121 järgi, millele lisatud kokkuleppe ajaks vajalik täiendus, et alates 01.01.2015 on tegu kvalifitseeritav KarS § 121 lg 1 järgi;

- kohtule jäi arusaamatuks, miks varguse episoodi oli süüdistuse keskel kvalifitseeritud eraldi KarS § 199 lg 2 p 4, 7 järgi, piisanuks lõplikust kvalifikatsioonist KarS § 199 lg 2 p 8, 9 järgi. Kohus selgitas, et mitmete varguse episoodide juures puudub vajadus märkele korduvus, kui lõplik kvalifikatsioon viitab süstemaatilisusele;

- kohus tõi välja puudusena ühele kannatanule välja mõistetava tsiviilhagi suuruse. Süüdistusaktis oli selle kannatanu hagi suuruseks 2150 eurot, kokkuleppes aga 327 eurot. Antud kannatanuga olid osad materjalid kriminaalasjast eraldatud, mistõttu jäi ebaselgeks, milline oli sellele kannatanule antud asjas tekitatud kahju suurus ja tsiviilhagi;

- kohus tõi välja kokkuleppe kinnitamise võimatusena kolme kannatanu nõusoleku puudumise.

Prokurörielt tagasisidena selgus, et kriminaalasjaga nr 1-17-3492 oli liidetud mitmeid erinevaid kriminaalasju, mis muutis materjali mahukaks ja raskesti jälgitavaks. Süüdistus puudutas kuriteoepisoode 2014-2016 aastast, mil olid ka kannatanutelt saadud nõusolekud kokkuleppemenetluse läbiviimiseks ülekuulamiste käigus. Kokkuleppe kinnitamise ajal aga kohus kannatanute nõusolekuid protokollidest välja lugeda ei suutnud. Hoolimata eelnevast minetusest, luges kriminaalasja tagastanud kohtunik 06.09.2017 kohtuasja nr 1-17-6538 raames uut kokkulepet kinnitades samade materjalide alusel kannatanute nõusolekud sobilikeks. Kriminaalasjas nr 1-17-3492 seadusliku kokkuleppe tagastamise põhjusena tuleb aga rõhutada hoopis fakti, et prokurör oli ühe kannatanu tsiviilhagi suurust vähendanud iseseisvalt kriminaalasjas kogutud tõendite alusel kooskõlastamata seda tegevust kannatanuga.

Ka kriminaalasi nr 1-17-319 tagastati Viru Maakohtu poolt samuti mitmete põhjuste tõttu. Nimelt oli see kriminaalasi, kus oli esitatud süüdistus KarS § 197 lg 1 järgi, kohtusse saadetud kokkuleppemenetluses juba kolmandat korda, kuid selles ei olnud endiselt piisavat selgust kannatanu tsiviilhagi osas. 11.01.2017 sõlmitud kokkuleppes oli märgitud, et kriminaalasjas tsiviilhagi ei olnud esitatud. Samas oli toimikus aga 30.09.2016 kannatanu tsiviilhagi summas 4132.17 eurot siiski olemas. Et kannatanu oleks menetluse käigus sellest nõudest loobunud, kriminaalasja materjalid ei näidanud. Samas oli prokurör rõhutanud kokkuleppes, et kannatanu oli jäänud kuriteo tulemina 100%-liselt töövõimetuks. See fakt viitas kohtu arvates siiski kuriteoga tekitatud kahjule. Kohtumääruses märkis kohus, et ta nägi kriminaalasja materjalides andmeid sama süüdistuse asjaolude kohta juriidilise isiku osas. Juriidilist isikut puudutav kriminaalmenetlus oli lõpetatud KrMS § 202 alusel ja sellele juures olid kannatanu arvelduskonto andmed juriidilise isiku poolt kannatanule tsiviilhagi täies ulatuses hüvitamise kohta. Hoolimata eeltoodust nägi kohus endiselt ebaselgust tsiviilhagi osas. Prokuröri sõnade kohaselt jäi talle tsiviilhagi küsimuses kohtu etteheide arusaamatuks, seda ka põhjusel, et kohus ei toonud välja tegevust, mida ta oodanuks prokurörielt. Antud küsimuse saanuks lahendada, kui toimikust oleks nähtunud kannatanu loobumine tsiviilhagi nõudest füüsilisest isikust süüdistatava suhtes.

Samas asjas tõi kohus kokkuleppe kinnitamise võimatusena välja puuduse osade menetluskulude ja sundraha osas, milliste tasumine oli määratud osade kaupa 1-aastase tähtaja jooksul. Kriminaalmenetluses olid tekkinud lisaks ekspertiisikulule ka kulu seoses kaitsjatasudega, kuid neid ei olnud kokkuleppesse märgitud. Sundraha suurus oli arvuliselt märkimata. Kokkuleppes oli kasutatud sõnastust „välja mõista sundraha“. Kuivõrd kohtukulude summa oli määratlemata, ei saanud kohtu arvates ka seda kohustust määrata osade kaupa täitmisele. Prokuröri sõnade kohaselt ei olnud konkreetse asja kohtusse saatmise ajal (kokkulepe sõlmitud 11.01.2017) veel Narvas juurdunud praktika kirjutada kokkulepetesse lahti menetluskulude summad ja sundraha suurus. Prokurör lähtus seega kaitsjatasu välja toomata jätmisel 11.02.2016 RKKKm 3-1-1-7-16 p 5.2 öeldust, et kokkuleppe esemesse kuuluvad küll süüdistatava poolt hüvitatavad kriminaalmenetluse kulud, kuid kuna eesseisvas kohtumenetluses tekkida võivate kulude täpne suurus pole kokkuleppe sõlmimise ajal teada, võib selle kulu hüvitamise kokkulepet kajastada konkreetset summat välja toomata, piirdudes näiteks üldpõhimõtte sedastamisega, et ka kohtumenetluses tekkivad kriminaalmenetluse kulud jäävad süüdistatava kanda või mõistetakse süüdistatavalt välja, või vastupidi, et need jäävad riigi kanda. Viru Maakohus aga täpsete menetluskulu summade välja toomata jätmisega ei nõustunud.

Kriminaalasja nr 1-17-319 tagastamise põhjusena tõi kohus välja ka süüdistuse sõnastuse puuduse. Nimelt oli tegemist ettevaatamatusdeliktiga, milles prokurör oli teinud etteheite tegevusetuse vormis, samas aga puudus süüdistuse enda sõnastuses konkreetse teo kirjeldus, milleks süüdistatav oli õiguslikult kohustatud, mille toime panemine oli ka objektiivselt võimalik ja milline jäi süüdistatava poolt tegemata. Selle etteheite võttis prokurör omaks, märkides, et tema kogemused

ettevaatamatusdeliktide osas on minimaalsed. 08.02.2017 lõpetas prokurör antud kriminaalasjas menetluse füüsilise isiku suhtes KrMS § 202 lg 7 alusel, määrates talle kohustusena tasuda nii menetluskulud täpse summana kui ka sundraha. Kohustused täideti aprillis 2017.

Kriminaalasja nr 1-17-1306 tagastas kohus põhjusel, et kokkuleppe tekst oli ebatäpne lähenemiskeelu osas. Nimelt oli kokkuleppe kohaselt sõnastuslikult keelatud süüdistataval läheneda kannatanule avalikes kohtades ja tema elu- ja töökohale. Kohus leidis, et selline lähenemiskeelu kohaldamine on aga vastuolus kehtiva kohtupraktikaga järgneval viisil:

- kuivõrd kokkuleppes ei olnud märgitud, milline minimaalne lubatud vahemaa lähenemiskeelu adressaadi ja kaitstava isiku vahel on lubatud, ei ole hilisemalt võimalik tuvastada, kas lähenemiskeeldu rikuti või mitte. Üldjuhul peab selline vahemaa olema märgitud meetrites;

- lähenemiskeelu ruumilise ulatuse määratlemisel tuleb silmas pidada konkreetse kaasuse asjaolusid ja lähtuma proportsionaalsuse põhimõttest. Vajadusel tuleb lähenemiskeeldu sõnastades ette näha erandjuhud, mil lähenemiskeeld ei kehti või kehtib väiksemas ulatuses. Antud juhul tuleks kokkuleppes märgitud lähenemiskeelu puhul jaatada isegi ühes linnas viibimise keeldu, kuivõrd lähenemiskeeld avalikes kohtades võib põhimõtteliselt tähendada ka nägemisulatuses viibimise keeldu. See ei oleks aga Eesti mastaape arvestades kuidagi põhjendatud ega proportsionaalne;

- oluline on märkida, millisesse elu- ja töökohta ei tohi lähenemiskeelu kohaldamisel läheneda. See peab olema konkreetse aadressina märgitud;

- süüdistatavale tuleb selgitada ka lähenemiskeelu rikkumise võimalikke tagajärgi KarS § 331² tähenduses. Nimetatud kokkuleppes ei nähtunud kohtu arvates üleüldse, kas lähenemiskeeld oli kokkuleppeläbirääkimiste objektiks või mitte (puudusid vastavad viited tutvustamise kohta).

Viru Maakohtu poolt tagastatud kokkuleppemenetlustes esineb enamasti korraga mitmes küsimuses seaduse ebaõiget kohaldamist, mistõttu otsustab kohus sellisel juhul kriminaalasja pigem prokuratuurile tagastada, kui juhtida prokuröri tähelepanu vigadele, mille parandamiseks saanuks enne kohtuistungit sõlmida uue kokkuleppe. Sellised valikud on omased eriti Viru Maakohtu Narva kohtumajale, kus tagastatud kriminaalasjade arv on Eesti Vabariigis suurim (Viru Maakohtust I poolaastal tagastatud 95 kriminaalasjast tagastas Narva kohtumaja 59 asja, millest 19 olid tagastatud kokkuleppemenetluses seaduse ebaõige kohaldamise tõttu).

Lühimenetluse osas on tagastamise põhjuseks selle menetluse läbiviimiseks kohtus ebapiisav materjal. Ebapiisava materjalina tõlgendavad kohtunikud aga väga erinevaid kriminaalasjale omistatavaid puudusi. Need on järgmised:

- tsiviilhagisid puudutav osa ebaselge (hagisid kinnitavad tõendid puuduvad või on ebapiisavad) (1-16-11619, 1-17-1725, 1-17-1107, 1-17-1108, 1-17-2264, 1-17-3442, 1-17-3946, 1-17-5786, 1-17-72);
- moraalse kahju nõue (tõendamata, tasumata riigilõiv) (1-17-5753);
- kuriteo asjaolud ebaselged/tõendid kogumata või vastuolulised (1-17-1107, 1-17-1108, 1-17-3612, 1-17-2966, 1-17-2075, 1-17-2239, 1-17-3335, 1-17-3946, 1-17-4640, 1-17-5786, 1-17-72);
- tõendi tõlkimata jätmine (1-17-1108, 1-17-2264, 1-17-2966);
- süüdistuse sõnastus ebakorrektnene (1-17-3612, 1-17-2075, 1-17-2239, 1-17-72);
- süüdistuse kvalifikatsioon ebaõige (1-17-2075);
- kohtusse kutsumata kannatanu esindaja (1-17-4569);
- süüdistatava vaimne seisund ebaselge (1-17-5982).

Viru Ringkonnaprokuratuuri poolt lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasjades on muude põhjenduste kõrval eripärase probleemina välja toodud tõendite tõlkimata jätmist. Ühe kriminaalasja

tagastamise alusena on see välja toodud kriminaalasjades nr 1-17-1108, 1-17-2264 ja 1-17-2966. Tõlkimata olid jäänud vastavalt süüdistusaktis tõendina märgitud kannatanu enda poolt ülekuulamisel asjale lisatud materjalid (vestlus sotsiaälvõrgustikus), kannatanu poolt tsiviilhagi suurust ja vara maksumust kinnitavad tõendid (nt hinnapakumine jms).

Viru Maakohtuga tuleb nõustuda lühimenetluses kriminaalasja tagastamise põhjendustega näiteks kriminaalasjas nr 1-17-2239. Nimelt märkis kohus asjakohaselt, et kehalise väärkohtlemise kaasuse lahendamisel on oluline peksmise tagajärjel kannatanule tekitatud tervisekahjustuse raskusastme määramine ja selle kohta tõendite kogumine. Antud kriminaalasjas ülekuulatud tunnistaja kirjeldas kannatanu seisundit kordades raskemana, kui seda näitas süüdistus. SA Narva Haigla tõendi järgi ei olnud kannatanu pöördunud tervishoiuteenuse saamiseks raviastutuse poole, samas märkis tunnistaja, et kannatanu oli viibinud haiglas. Selliste vastuolude kõrvaldamiseks ei olnud eeluurimisel pingutusi tehtud. Samuti ei olnud kohtueelses menetluses kogutud mingeid meditsiinilisi dokumente või teostatud ekspertiisi, mille abil saanuks tuvastada tekitatud tervisekahjustuse ulatust. Lisaks eeltoodule oli ka süüdistusaktis kajastuv süüdistus keeleliselt arusaamatu. Süüdistuse tekst oma sisus viitas süüte toimepanemisele grupis (süüdistuse sõnastus: „...tegutsedes grupis tundmatu isikutega..“). Süüdistuse tekstist ei olnud seega kohtule arusaadav, kas grupp oli kahe või enamaliikmeline. Viimast ebaselgust rõhutas ka toimiku materjalidest nähtav süüdistatava ülekuulamise protokoll, kus ta avaldas, et peksis kannatanut grupis kahekesi.

Samas aga kriitikana Viru Maakohtu aadressil tuleb märkida, et ta jätab lühimenetluses tsiviilhagi teemal probleemi esinemise korral otsuse langetamata ja saadab kriminaalasja pigem lisatõendite kogumiseks prokuratuurile tagasi. Kriminaalasjades nr 1-17-5786, 1-17-3946, 1-17-3442, 1-17-2264, 1-17-1108, 1-17-1107 ja 1-16-11619 ongi olnud valdavaks tagastamise põhjuseks tsiviilhagi tõendamise puudulikkus. Näiteks kriminaalasja nr 1-17-1725 saatis Viru Maakohus tagasi sootuks põhjendusega, et lühimenetluses polnud võimalik tsiviilhagi täies ulatuses rahuldada. Kriminaalasja nr 1-17-5753 tagastamise põhjuseks oli moraalse kahjunõude tõendamatus, lisaks ei olnud kannatanu sellelt tasunud ka riigilõivu.

Ebapiisava materjali ettekäändel tagastas Viru Maakohus kriminaalasja nr 1-17-3612, kuid sisustas selle põhjenduse süüdistuse sõnastuse ebakonkreetsuse kaudu. Nimelt tagastas kohus lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja põhjusel, et süüdistuses märgituna panid kuriteo toime 3 isikut, kuid üksnes 2-le oli esitatud süüdistus. Kohus ei näinud toimikus 3-nda isiku suhtes menetluse lõpetamise ega ka eraldamise määrust, mistõttu leidis, et tal puudub võimalus ka kahe teise isiku suhtes menetlusotsus langetada. Nõustuda tuleb sellega, et kriminaalasja materjalid pidanuks näitama kolmanda kuriteos osaleja menetlusseisundit, kuid selline puudus ei põhjenda kahe süüdistuse saanud isiku osas menetlusotsuse vastuvõtmise võimatust.

Näitena Viru Maakohtu soovimatuse osas teha lühimenetluses otsus nähtub ka kriminaalasja nr 1-17-3335 tagastamise põhjendusest. Nimelt tagastas kohus asja üksnes põhjusel, et kannatanu ja süüdistatava ütluste vahel on vastuolud. Kriminaalasjades nr 1-17-3946 ja 1-17-5786 leidis kohus, et lühimenetluses esitatud materjal on süüdistuses kirjeldatud KarS § 121 koosseisu täidetuse osas ebapiisav. Selle asemel, et langetada nendes asjades õigeksmõistev otsus, saatis kohus kriminaalasjad prokuratuurile tagasi lisatõendite kogumiseks.

Üllatava tagastamise põhjusega on kriminaalasi nr 1-17-4569, kus kohus pidas kiirmenetluse korras lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja materjale otsuse langetamiseks ebapiisavaks seetõttu, et kohtuistungile ei olnud kutsutud ilma kahjunõudeta kannatanu esindajat (istungi ajaks selgus, et teda ei olnud prokurör selle toimumise kohast ja ajast teavitanud). Abiprokuröri selgituste kohaselt oleks piisanud asja lahendamiseks tema poolt kannatanu esindajale telefonikõne tegemisest

ja sellest asjaolust kohtu suulisest teavitamisest. Kuivõrd ta seda ei jõudnud istungi alguseks teha, siis pidas kohus otsuse langetamist antud asjas võimatuks. Taolist asja lahenduskäiku ei saa pidada põhjendatuks.

Üldmenetluse osas on kohtu poolt süüdistusakti tagastamise põhjusena nimetatud süüdistusakti mittevastavust nõuetele (kriminaalasja nr 1-17-693). Nende puuduvate nõuete all on aga märgitud esiteks, et süüdistusaktis puudub märke süüdistatava karistatuse kohta, kuigi tagastamise määruses on kohus ise sedastanud, et isik ei ole varem kriminaalkorras karistatud. Teise tagastamise põhjusena on kohus märkinud, et kohtuistungil selgus, et kaitsja ei ole saanud tutvuda 3 tõendiga süüdistusakti loetelust.

Kriitikana tuleb märkida, et kohus on tagastanud üldmenetluses süüdistusakti puuduse osas, mida pole võimalik puuduseks pidada. Süüdistatava karistatuse ankeetandmetes märkimata jätmine (tagastamise määruses kohtule teada, et isik on varem kriminaalkorras karistamata) ei ole sellise kvaliteediga puudus, mis tingiks süüdistusakti ebaselguse ja üldmenetluse läbiviimise võimatuse. Samuti ei saa lugeda kaitsjale 3 tõendi tutvustamata jätmist süüdistusakti tagastamise aluseks. Vastav toiming on teostatav enne kriminaalasja sisulist arutelu. Süüdistusakti asukoht seda tegevust ei takista. Seega puudusid kriminaalasjas nr 1-17-693 prokuratuurile tagastamiseks seaduslikud alused. 13.03.2017 saatis prokurör kriminaalasja üldmenetluses parandatud süüdistusaktiga kohtusse (uus kriminaalasja nr 1-17-2540). 23.03.2017 koostas Viru Maakohus kriminaalasjas kohtu alla andmise määruse ja määras sisulise kohtuistungi ajaks 07-09.01.2019 ja 11.01.2019. Kriminaalasjast nr 1-17-693 nähtuvatele tagastamise põhjendustele võinuks prokurör reageerida ka määruskaebusega. Sellise tegevuse eesmärgiks ei oleks ainult seaduse õige kohaldamise saavutamine, vaid ka kohtu tähelepanu juhtimine menetlusosaliste vaatenurgast lähtuvatele üldmenetluse reeglitele.

KarS § 202 alusel esitatud taotluse lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasjas nr 1-16-10874 menetluse lõpetamiseks lükkas kohus tagasi, sest leidis, et süüdistuses kirjeldatud teos (KarS § 121 lg 1) puudub esitatud tõendite alusel kuriteokoosseis. Süüdistuse kohaselt kasutas süüdistatav koos kahe isikuga grupis alkoholijoobeseisundis 17.01.2015 kella 20.10 paiku Narvas Astri kaubanduskeskuses füüsilist vägivalda kahe kannatanu suhtes, kellest esimest lõi korduvalt rusikaga vastu keha ja nägu ning teist lõi vastu keha. Kohus rõhutas, et kriminaalasja materjalidest (sh videosalvestisest) nähtub, et süüdistatav ei alustanud kumbagi kannatanuga kaklust, vaid tõrjus nende rünnakut. Selliselt leidis kohus, et kannatanutega kakluse asjaolud näitavad, et tegemist oli mõlema isiku vastastikusel kokkuleppel ja nõusolekul toimunud kaklusega ning vastavalt Riigikohtu otsuse nr 3-1-1-60-10 p 17.2 välistab osapoolte kokkuleppel toimunud kaklus hädakaitseõiguse, kuna selles osalejad on enda tervise kahjustamisega nõustunud. Karistusseadustikus sätestamata, nn seadusüleseks õigustavaks asjaoluks võib olla ka kannatanu nõusolek. Viimane on määratletav kui teadlik ja vabatahtlik koosseisupärase õigushüve kahjustamise lubamine. Nende asjaolude valguses aga saatis kohus lühimenetluses õigeksmõistva otsuse koostamise asemel kriminaalasja tagasi prokuratuurile menetluse jätkamise korraldamiseks.

Nimetatud kriminaalasjas väärivad aga eraldi tähelepanu menetluse enda käik ja prokuröri valikud selle lahendamisel. 31.03.2016 oli abiprokurör lõpetanud süüdistatava suhtes KrMS § 202 alusel menetluse, määrares talle kohustused teha tähtajaga 30.09.2016 80 tundi üldkasulikku tööd ja tasuda selleks ajaks ka menetluskulu 248 eurot (riigi õigusabi osutamine). Süüdistatav täitis talle pandud kohustuse osaliselt, tehes ära üldkasuliku töö, kuid jättis menetluskulu hüvitamata. 14.11.2016 uuendas prokurör süüdistatava suhtes menetluse ja 06.12.2016 saatis kriminaalasja lühimenetluses kohtusse. Kriminaalasja nr 1-16-10874 istungil taotles abiprokurör kohtult süüdistatava suhtes uut menetluse lõpetamist KrMS § 202 alusel ühes kohustusega tasuda 4 kuu jooksul menetluskulu 248 eurot. Abiprokurör rõhutas kohtus, et süüdistataval on selle kohustuse täitmiseks rahalised vahendid olemas,

seda fakti kinnitas kohtus ka süüdistatav ise. 06.02.2017 saatis kohus aga kriminaalasja ebapiisava materjali tõttu prokuratuurile tagasi, kuigi väitis tagastamise määruses, et süüdlase tegevuses ei ole tema arvates kuriteotunnuseid. Seejärel 07.03.2017 lõpetas abiprokurör, mitte nõustudes kohtuga, et antud asjas puudub kuriteokoosseis, süüdistatava suhtes KrMS § 202 alusel uuesti menetluse ja jättis menetluskulud riigi kanda.

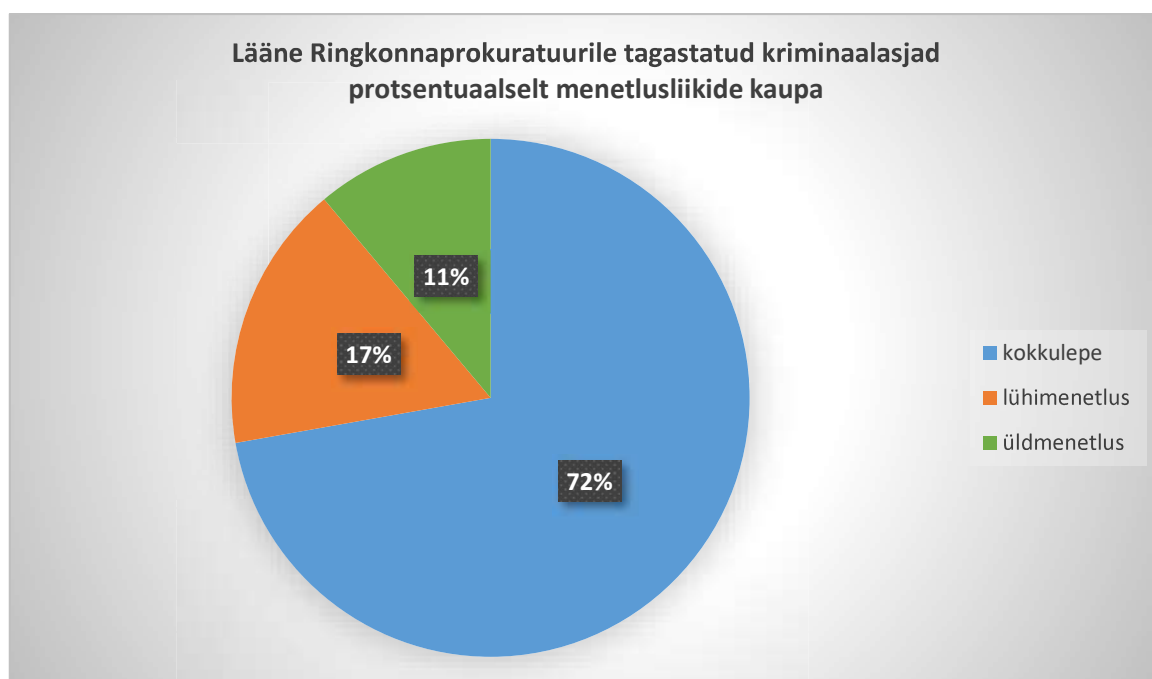
Kuivõrd abiprokurör uuendas kriminaalasjas menetluse üksnes menetluskulude kohustuse täitmata jätmise tõttu ja pidas asja tehiosid endiselt oportuuniteedi kriteeriumile vastavateks, siis tulnuks prokuröril menetlust KrMS § 202 alusel 07.03.2017 uuesti lõpetades põhjendada isiku suhtes, kes ei ole täitnud talle pandud kohustusi, avaliku menetlushuvi jätkuvat puudumist ja võimalust mõjutada teda õigusrikkumistest hoiduma karistuse kohaldamata jätmise kaudu. Samas rõhutab Riigiprokuratuur, et täpselt samal alusel teistkordselt otstarbekusest lõpetamist võib kohaldada väga erandlikel asjaoludel, mistõttu tuleb sellist lõpetamist ka veenvalt põhistada. Menetluskulude tasumise kohustusest tema vabastamiseks ei olnud aga ei sisulist (kohtuistungil avaldas süüdistatav, et tal on rahalised vahendid olemas) ega ka seaduslikku (KrMS § 180 lg 3 kohaselt saab menetluskulude riigi kanda jätmise otsuse langetada üksnes kohus) alust. Juhul, kui abiprokurör soovinuks kriminaalasjas ikkagi menetluse lõpetamist KrMS § 202 alusel ja süüdlase menetluskulude kohustusest vabastamist ehk nende kulude riigi kanda jätmist, tulnuks sellist lahenduskäiku taotleda kohtult. Sellist juhist KrMS § 180 lg 3 kontekstis on viimati väljendanud ka Riigiprokuratuuri Järelevalveosakonna 05.01.2017 KrMS §-de 202 ja 203 alusel lõpetatud kriminaalmenetluste seaduslikkuse ja riigi peaprokuröri 1.09.2016 juhise nr RP-1-2/16/1 nõuete järgimise kontrollakti osa 2 punkt 2.1 alapunkt 6.

5. Lääne Ringkonnaprokuratuur

5.1 Üldandmed

Ajavahemikul 01.01.-01.07.2017 saatis Lääne Ringkonnaprokuratuur kohtusse 534 kriminaalasja ja samal ajal kohus tagastas 18 asja. Kohtusse oli saadetud kokkuleppemenetluses 303, kiirmenetluses 123, üldmenetluses 66, lühimenetluses 23, käskmenetluses 14, prokuratuuri taotlusega menetlus lõpetada (KrMS § 202, 203, 203¹) 4 ja psühhiaatrilise sundravi menetluses 1 kriminaalasja.

Lääne Ringkonnaprokuratuuri tagasi saadetud 18 kriminaalasjast oli 13 lahendatud kokkuleppemenetluses, 3 lühimenetluses ja 2 üldmenetluses.

18 kriminaalasjast oli tagastamise põhjuseks:

1. prokuröri või süüdistatava/kaitsja loobumine üld-, kokkuleppe- või lühimenetlusest 13 korral;
2. kohtu mittenõustumine karistusega: liiga leebe 1 korral;
3. kohtu poolt välja toodud vead kriminaalasja materjalides, lõpplahendi ettepanekus 4 korral.

5.2 Tagastamise põhjused

Prokuröri loobumise põhjuseks on olnud 4 juhul süüdistatava suhtes uue kriminaalmenetluse läbiviimise ja tema kriminaalasjade ühises menetluses arutamise vajadus, 1 juhul kohtumääruses põhjendus puudub, 1 juhul on prokurör tunnistanud puudust lühimenetluses (vajadus koguda täiendav tõend) ja 2 juhul ei ole õnnestunud süüdistatavat kohtuistungile kutsuda, mistõttu on prokurör loobunud lihtmenetluse kohaldamisest tema suhtes ise. Süüdistatava loobumise osas on kohtumääruses märges kohtuistungil loobumise deklaratsiooni esitamise kohta (muid selgitusi ei kajastata). Selliseid määrusi on vormistatud 4 juhul. 1 juhul tagastas kohus kriminaalasja prokuratuurile lepitusmenetluse ebaõnnestumise tõttu. Kriminaalasi nr 1-16-5422 oli saadetud üldmenetluses kohtusse KarS § 121 lg 1 järgi kvalifitseeritud süüdistuses ja selle raames prooviti kannatanu ja süüdistatava vahel lepitusmenetlust, milline ebaõnnestus süüdistatava mittenõustumise tõttu tasuda üksinda oma kokkuleppe kaitsjatasu.

Pärnu Maakohus (Rapla kohtumaja) tagastas kriminaalasja nr 1-17-5097 kokkuleppemenetluses leides, et prokuröri poolt taotletud põhikaristuse määramine tingimisi ei ole õige. Konkreetsetes kriminaalasjas oli esitatud süüdistus KarS § 184 lg 2 p 2 järgi, s.o korduvas narkootilise aine suures koguses ebaseaduslikus käitlemises. Süüdistatav oli etteheidetava kuriteo toime pannud katseajal, milline oli talle määratud varasema analoogilise esimese astme kuriteo eest. Seega ei oleks saanud uus tingimuslikult mõistetav karistus täita selle eri- ega ka üldpreventiivseid eesmärke. 05.07.2017 saatis prokurör kriminaalasja kohtusse üldmenetluses (kohtuasja uus nr 1-17-6497).

5.3 Tagastamised menetlusliigiti

Pärnu Maakohust seaduse ebaõige kohaldamise tõttu tagasisaadetud kriminaalasjade tagastamise põhjused eristuvad menetlusliikide kaupa. Kokku tuvastas kohus vigu 4 kriminaalasjas: kokkuleppemenetlustes 3 korral ja lühimenetluses 1 korral.

Kokkuleppemenetluse osas on kohtu poolt tagastamise põhjustena välja toodud üheaegselt erinevaid põhjusi:

- puudub kolmanda isiku nõusolek (1-17-3189);
- ebaõige karistus (liitkaristuse moodustamine ja ebaõige katseaja pikkus) (1-17-4096);
- konfiskeerimise tingimused ebaõiged (konfiskeeritavad objektid pole selged või nende osas konfiskeerimise alus vale) (1-17-3536, 1-17-3189).

Näiteks kriminaalasja nr 1-17-3189 tagastamise põhjuseks olid ebapiisavad tõendid sõiduki konfiskeerimiseks, samuti oli kohtu arvates puudulik kolmanda isiku nõusolek kokkuleppemenetluse läbiviimiseks. KarS § 424 järgi süüdimõistmist taotletava kokkuleppe kinnitamisest keeldus kohus põhjusel, et süüdistatava kohta kogutud andmed ei toetanud temale lisaks karistuse mõistmisele ka sõiduki konfiskeerimist. Kohus leidis, et süüdistatav on küll varasemalt kriminaalkorras karistatud ühel korral ja seda KarS § 424 järgi, kuid see asjaolu ei võimaldanud kohtu arvates süüdistatavat pidada süstemaatiliseks joobes juhiks. Süüdistatav oli teo toimepannud küll katseajal, kuid seda katseaja lõpus. Lisaks märkis kohus, et konfiskeeritav sõiduk oli süüdistatava ja kolmanda isiku ühiskasutuses. Kolmas isik oli küll teadlik, et süüdistatav sai eelmise, 2015. aasta joores juhtimise eest kriminaalkorras karistada ning kasutas selleks tema sõidukit, kuid eelnevast ei saavat kohtu hinnangul järeldada, et kolmas isik oleks iga kord pidanud kaaluma, kas konkreetsel juhul kasutatakse sõidukit süüteo toimepanemiseks ning sellest tulenevalt iga kord eraldi otsustama, kas lubada sõiduki kasutamist. Kohus leidis, et eelmisest ja ainukesest joobes juhtimisest on selleks möödunud liiga pikk aeg. Kohtu arvates ei selgunud toimiku materjalidest, et kolmas isik oleks teadnud süüdistatava joobes juhtima asumisest süüdistuses toodud ajal või kasvõi kuidagi sellele kergemeelsusega kaasa aidanud. Kohus tõi välja loogikavea, nimelt, et kui väita, et isik on ühel korral joobes autoga sõitnud, ei saa sellest tuletada järeldust, et kui isik sõidab autoga, järelikult on ta joobes. Järelikult kolmas isik ei pidanud vähemalt võimalikuks, et süüdistuses toodud ajal süüdistatav asus joobes sõitma, siis ei ole konfiskeerimine mitte üksnes ebaproportsionaalne, vaid puudub ka kergemeelsusega teole kaasa aitamine. Lisaks eelnevale leidis kohus, et 24.03.2017 kokkuleppemenetluseks kolmanda isiku nõusoleku protokollist ei nähtunud konkreetselt ja vahetult, et talle oleks selgitatud, et selle nõusoleku andmisega võidakse kokkuleppemenetluses tema vara konfiskeerida. Samas viitas aga kohus kriminaalasja materjalides olevale 13.03.2017 koostatud kolmandaks isikuks tunnistamise määrusele, kus oli kolmandale isikule just selgitatud, et kuriteo toimepanemise vahend võidakse konfiskeerida. Prokurör kasutas kolmandalt isikult nõusoleku vormistamiseks kohtueelse menetluse protokollivi vormi, mida kohus aga pidas liialt üldsõnaliseks. Kohtu arvates oleks pidanud selles olema sõna-sõnaliselt märgitud, et kolmas isik nõustub süüdistatavaga ühiskasutuses oleva sõiduki konfiskeerimisega.

Kriminaalasja nr 1-17-4096 tagastamise põhjusena väärrib tähelepanu prokuröri poolt süüdistatavale Riigikohtu praktikaga (RKKK lahendid 3-1-1-99-06, 3-1-1-59-07, 3-1-1-10-09) vastuolus karistuse taotlemine viisil, et mõistetak karistus on pikem kui katseaeg. Samasuguse eksimusega kokkuleppe esitas prokurör uuesti Pärnu Maakohtule, kes 16.06.2017 (kohtuasja uus nr 1-17-5097) koostas uue tagastamise määruse ja tõi välja eelnevalt nimetatud põhjuse kõrval veel ka asjaolu, et süüdistatav oli analoogse kuriteo (KarS § 184 lg 2 p 2) toime pannud katseajal, mistõttu tingimuslik karistus ei oleks põhjendatud.

Kriminaalasja nr 1-17-3536 koostatud kokkulepe tagastati Pärnu Maakohtu poolt kokkuleppes ebaõigete, täpsemalt täitmist mittevõimaldavate konfiskeerimise tingimuste tõttu. Nimelt oli prokurör KarS § 418 lg 1, § 414 lg 1, § 415 lg 1 ja § 404 lg 1 järgi süüditunnistamist taotlevas kokkuleppes toonud välja üksnes osad konfiskeerimisele kuuluvad esemed, ülejäänud 25 eset jäid loetlemata ja said sõnastuslikult kirja kui konfiskeerimisele kuuluvad „25 muud objekti“. Konfiskeeritavate objektide loetelu lisamata jätmine ei võimaldanud kohtul selles küsimuses sisulist otsust langetada, ka poleks sellisel kujul konfiskeerimisotsust võimalik olnud täita. Lisaks eelnevale tegi kohus oma määrukses märkuse ka esemete osas, milliste konfiskeerimise põhjus jäi kohtule arusaamatuks ja millised oleks tulnud menetluse käigus kui asitõendid seaduslikule valdajale tagastada. Kohus nimetas selliste eriluba mittevajavate esemetena optilist sihikut, padrunikesti ja relva maketti. Lisaks eelnevale ei olnud püstoli makett ja padrunikestad kuriteo toimepanemise vahendid, mistõttu oli nende konfiskeerimise taotlemine topelt põhjendamatu.

Lühimenetluse osas on tagastamise põhjuseks selle menetluse läbiviimiseks kohtus ebapiisav materjal. Pärnu Maakohtu poolt lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja nr 1-16-11259 tagastamise põhjuseks on olnud KarS § 424 järgi kvalifitseeritud süüdistuse asjaoludes joobeseisundi tuvastanud alkomeetri usaldusväärsuse selgitamata jätmine. Kohtu arvates pidanuks toimiku materjalide juures olema vastava seadme taatlustunnistus. Lühimenetlus aga uue tõendi lisamist kohtusaalis ette ei näe.

6. Riigiprokuratuur

Ajavahemikul 01.01-01.07.2017 saatis Riigiprokuratuur kohtusse 32 kriminaalasja ja samal ajal kohus tagastas 1 kriminaalasja. Kohtusse oli saadetud kokkuleppemenetluses 20, prokuratuuri taotlusega menetlus lõpetada (KrMS § 202, 203¹, 203) 1, lühimenetluses 1 ja üldmenetluses 10 kriminaalasja.

Viru Maakohtust saadeti tagasi 1 kriminaalasi kokkuleppemenetluses seaduse ebaõige kohaldamise tõttu. Kriminaalasi nr 1-16-10525 oli saadetud kohtusse 29.11.2016 üldmenetluses ja 30.05.2017 esitas prokurör taotluse kokkuleppemenetluse kohaldamiseks. 21.06.2017 tagastas kohus kriminaalasja prokuratuurile kokkuleppemenetluses seaduse ebaõige kohaldamise tõttu. Nimelt leidis kohus, et ta ei saa nõustuda kokkuleppemenetlusega süüdistuse kvalifikatsioonide ja süüdistuse sõnastuse ebakorrektsuse tõttu. Kohus tõi välja vigadena süüdistuse kvalifitseerivate asjaolude kajastamata jätmist (KarS § 418 lg 2 p 1, 2, 3 asemel oli süüdistus kvalifitseeritud KarS § 418 lg 2 p 1 järgi; KarS § 418¹ lg 2 p 1, 2 asemel oli süüdistus kvalifitseeritud KarS § 418¹ lg 2 p 1 järgi; KarS § 420 järgi esitatud süüdistuses puudub viide lõikele; süüdistustes puuduvad sõnastuslikult viited korduvusele ja tegevuse ebaseaduslikkusele; blanketsel seaduse viitel puudub seda täpsustav lõige; süüdistuses on relvade tellija isik teine; ühele süüdistatavale oli jäänud süüdistuse episood esitamata, samas teistel teda puudutavad faktid olid kajastatud). 11.07.2017 saatis riigiprokurör antud asjas uute korrigeeritud süüdistustega kokkulepped Viru Maakohtusse (kriminaalasja nr 1-17-6822), kohtuistungil aeg 06.11.2017.

7. Kokkuvõte

Kuivõrd kriminaalasjade tagastamine Eesti kohtusüsteemis on kokkuvõttes marginaalne nähtus (2017 I poolaastal kohtusse saadetud 3437 kriminaalasja ja neist tagastatud asju 262 korral, s.o 8%), tuleb prokuröre tunnustada kvaliteetse töö tegemise eest. Samas oli tagastamise põhjusteks kohtu poolt välja toodud vead kriminaalasja materjalides, süüdistusaktis või lõpplahendi ettepanekus kokku 119 korral, s.t ligikaudu 45% kriminaalasjade tagastamise oleks prokurörid kohusetundliku töösse suhtumise ja kehtivat kohtupraktikat järgides suutnud ära hoida. Siinjuures väärib äramärkimist, et kolme Viru RP prokuröri koostatud menetlusdokumente tagastas kohus poolaastas lausa üle 10 iga prokuröri kohta, mis viitab vajadusele tõhustada järelevalvet nende tegevuse üle vahetu juhi poolt.

Esitatud analüüsis on välja toodud näited, millised võiksid prokuröridele meelde tuletada teemasid, millele tuleb kriminaalmenetluste läbiviimisel ja nende lahendamiseks menetlusviiside valikul tähelepanu pöörata.

Samas on tagastatud kriminaalasjade üldpildist näha suures plaanis viite probleemi:

1. Kokkuleppemenetlustes esinevad lohakusvead, milliseid oleks olnud võimalik ära hoida üksikasjade täpsema käsitlemise või suurema tähelepanu korral. Samas on ka kohaliku kohtu nõudmistest tundmine viisiks, kuidas olla edukas sõlmitud kokkulepete kinnitamisel.
2. Paljud kokkuleppemenetlused tagastatakse kohtust põhjusel, et süüdistatav ei ilmunud kohtusse, mida kohtunikud tõlgendavad kokkuleppest loobumisena. Sellise praktika vältimiseks soovitab Riigiprokuratuur kohtutega läbirääkida võimaluses pärast kokkuleppe sõlmimist prokuratuuris koheselt samal päeval alustada kohtumenetlusega, et isikul ei oleks võimalust vahepeal lahkuda. Selline praktika kiirendaks üldist menetlusaega ja oleks ka menetlusosalistele mugavam ja säästlikum.
3. Lühimenetluse läbiviimist takistab tsiviilhagide tõendamise probleem, mille esinemise korral tagastavad Viru ja Harju Maakohus üldjuhul kriminaalasja prokuratuurile, kuigi võinuks langetada otsuse, kus ka tsiviilhagi rahuldamine või mitterahuldamine oleks valikus. Tsiviilhagi tõendamise probleemi valdav esinemine lühimenetluse tagastamise alusena tõstatab vajaduse muuta kehtivat regulatsiooni, näiteks laiendada KrMS §-s 263¹ väljendatud põhimõtet ka lühimenetlusele. Seni üksnes üldmenetluse kontekstis süüdistusaktiga kohtusse saadetud tsiviilhagis esinevate puuduste osas võib kohus anda kannatanule nende kõrvaldamiseks aja ja juhul, kui viimane seda ei tee, jätab kohus hagi läbi vaatamata. Selline tsiviilhagi käsitlemine ka lühimenetluses lahendaks selle menetlusliigi rakendamist takistava probleemi ja võimaldaks ka antud menetlusliigis ellu viia seadusandja poolt kehtestatud menetlusökonoomia põhimõtet.
4. Üldmenetlustes on kohtu poolt tagastatud süüdistusaktid põhjendamatult. Prokuröre tuleb julgustada selles osas koostatud määruste vaidlustamiseks ringkonnakohtus, et juhtida maakohu tähelepanu tema poolt seaduse ebaõigele kohaldamisele.
5. Vahetutel juhtidel jooksvalt analüüsida kohtust tagastamisi ja vajadusel tõhustada järelevalvet mõnede prokuröride tegevuse üle.